



GERH. SCHÖNINGS

Afhandling

angaaende,

Hvad Begreb og Kundskab man har
havt om de Nordiske Lande, efter Ptolemæi
og indtil de saa kaldte midlere Tider.

Indledning.

Med Ptolemæo og de Skribenter eller Jord-Beskrivere, som har levet nest efter hans Tider, og fulgt ham eller de ældres Beretninger (a), kand man ey ubilligen sige, at den Geographiske Videnskab er nesten gandske uddød, eller har i det mindste mist sin forrige Anseelse og Skikkelse. Den Forandring, som de mange barbariske Folkes Indfald i de Romeres Lande, og det Romerske Herredømmes derpaa fulgte Kuldkastelse forarsagede, var ey mindre i den lærde end den politiske Forfatning. Ligesom allerede i Ptolemæi Tider, eller ey længe derefter, bemeldte barbariske Folkes Anfald paa de Romerske Landes Grændser begyndte kiendelig at ytre sig; Saa begyndte ogsaa det Romerske Sprog og Videnskaberne at helde til den Forandring og den Fordervelse, som siden paafulgte. Samme Forandring var i sær heel kiendelig i det Geographiske, som ved en Hoben fremmede og tilforn tildeels ubekiendte Navne vel blev i visse Maader gjort rigere, men fik tillige en langt anden Udseende, end den tilforn havde havt, hvilken det bliver saa meget mere vanskeligt at hitte Rede og Rigtighed udi, som disse Tiders Skribenter ey allene følge de ældres Beretninger, saasom Ptolemæi i sær, Melæ, Solini med fleres, betienende sig af de gamle, hos dem forekommende, Navne paa Folk og Steder, hvilke de som oftest forbytte og bruge i steden for de nyere, enten formedelst en Slags Lighed imellem begge, eller efter en Formodning, tagen af en Overeensstemmelse mellem de nyere og ældre Folkes Boepæle, Skikker og Levemaader, men og mange der ind imellem, hvad man

(a) Som f. e. Marcianus Heracleota, Agathemerus, og andre.

man af nyere Beretninger eller egen Erfarenhed havde faaet at vide. Hvilket altsammen nodvendig maa foraarsage en stor Forvirring og Uvished, der anseelig meget foreges af de mange barbariske Folkes, da indfaldende, uophørlige Omvandringer fra et Sted til et andet, idelige Forandringer af Voepale, og deres nu af nu tiltagende Magt, som gjorde, at de undertiden bleve kaldte efter andre Folk, som de stode under, undertiden andre efter dem, eller at de reent mistede deres forrige Navne, og finge derimod eller antog et tilfelles nyt, som derover gav dem Anseende af et nyt og fremmet Folk.

I Henseende til vor Norden i sær, har man just en Aarsag at klage saa meget herover, da man om den har fra de Eider nesten ingen Efterretninger. Thi naar man slipper Ptolemæum og de Skribenter, som have fulgt hans eller andre ældre Beretninger, bliver, lige indtil Procopii og Jornandis Eider, vor Norden en engang nævnt, end sige videre omtalt, naar man undtager hvad en Martianus Capella, en Ethicus, en Orosius, en Julius Orator, har derom, hvilket dog baade er af ringe Betydning, og man desuden tydelig kand see en at være deres eget, men allene udfkrevet af ældre Jord-Beskrivere; Som siden nærmere skal vises, naar vi i Forveien kortelig, og saavidt det er vort Øyemerke vedkommende, har betragtet de Skribenter, der have levet for dem, og anført eet eller andet, som om det en saa lige og egentlig angaaer vor Norden, dog de næstgrændsende Lande, og kand tiene os enten til videre at stadfæste, hvad tilforn er anført, eller til Oplysning og Beyviisning i det efterfølgende.

S. I.

Af den Poet Pedonis Albinovani (b) Vers, som han har skrevet om Drusi Germanici Tog i Nord-Søen (c), anfører M. Annæus Seneca (d) et Stykke, hvori de Romerske Søefolk eller Soldater forestilles, som besværgende sig over, "At de nu vare komne saa langt, at de havde Dagen og Solen
"bage"

(b) Han levede under Keiser Augusto, i de næste Aar efter Christi Fødsel, ved Aar 16. omtrent, og var en fortrolig Ven af Ovidius. See Th. Christ. Harlesii Introductio in Histor. Lingvæ Latinæ. pag. 53. Hvorfor og endeel af hans Vers, særdeles det til Livia, ere bleve denne tillagde.

(c) See og videre herom i forrige Afhandling Cap. 4. § 7.

(d) Svaforiarum libro pag. 10. Tom. 3. Opp. M. & An. Senecæ ed. Elz. in 8. Amst. 1673. Dette Stykke er og søyet til den Samling af Pedonis Vers, som Theod. Gorallus (Jo. Clericus) har udgivet med Not. Variorum i Amst. 1703. pag. 152.

"bagen for sig; at de vare uden for de bekiendte Verdens Grændser; at de vandrede igiennem et Mørke, længere hen mod Vesten, end nogen burde komme; at de vare i det Hav, under hvis tunge og næsten ubevægelige Bølger (e) adskillige forfærdelige Dyr sømmede, der vilde anfælde deres Skibe; at man syntes, som disse allerede sad faste i Dyndet, som man vilde brette igiennem Luften, og som man intet mere kunde stille og kiende igjen, da man var uden for Verden; Og at Guderne selv vare imod dette deres Foretagende, som ey vilde tillade at de skulde beseigle disse hellige Vand, og gjøre Guderne Utroe i disse deres Boliger". Intet kand vel være sterkere Beviis, end dette, for de Romeres Bankundighed i de Tider om det Nordlige Havs rette Beskaffenhed, og intet, hvoraf tydeligere kand sees, at hvad de derom vidste, vidste de kun af et blot Rygte og et gammelt Sagn, hvilket syntes at bekræftes af hvad de selv havde maattet udstaae, da de langs Kysterne af Germanien vilde beseigle dette Hav. Vel har endeel Fortolkere af dette Pedonis Vers, visselig af ingen anden Aarsag, end af Mangel paa Indsigt i Sagens rette Beskaffenhed, villet ansee det enten for at være fuldt af Copiist-Feil, eller Tingen for vidt drevet af Poeten selv (f): Thi hvad er mere urimeligt, synes de med Foye at kunne spørge, end dette, at man i saa dybt et Hav skulde frygte for at blive siddende fast i Dyndet? eller at man vil kalde det Hav ubevægeligt, hvis heftige Bevægelse de Romere selv til deres Skade havde erfaret? Andre har derfor villet henføre alt dette til en blot poetisk Beskrivelse over den Frygt, hvoraf de Romere vare indtagne under bemeldte Drusi Seilats, for at ophoye denne des mere, og sætte den i en Slags Lighed med Alexandri N. Tog i det østlige Hav. Dette kand i visse Maader vel nok lade sig sige; Men saa maa dog Poeten have havt noget for sig, hvorpaa han har grundet saadan Frygt og denne hans Beskrivelse over Nord-Havet. Paa dets sterke Ebbe og Flod, vil man sige. Jeg tilstaaer, at samme kand have gjort noget dertil, men troer tillige, at den hverken kand have været den eneste eller den fornemste Aarsag til bemeldte Frygt, eller den derover gjorde Beskrivelse: Thi de Romere havde da allerede saa længe opholdt sig ved dette Havs Kyster, til deels beseiglet samme,

og

(e) *Pigris sub undis*, heber det. Hvorved Poeten ey har meent, at Havet var belagt med Fis, som Jo. Clericus vil i hans *Notæ loc. cit.* pag. 174, men har sigtet til det af de Gamle omtalte Lunge- eller Lever-Zav.

(f) Endog Seneca selv er af denne Mening, naar han saa siger: *Latini declamatores in Oceani descriptione non nimis viguerunt: nam aut tumide scripserunt, aut incuriose. Nemo illorum potuit tanto Spiritu dicere, quanto Pedito, qui, navigante Germanico, dixit: Jam pridem &c.*

og have saa megen Omgang med de der boende Folk, at de maatte vide og være temmelig vel vant med denne bemeldte Havs Beskaffenhed; Ey at tale derom, at de allerede i J. Cæsaris Tider havde mere end eengang passeret Kanalen mellem Gallien og Britannien, hvor bemeldte Ebbe og Flod er tildeels størst og fiendeligst (g). Hvorover jeg sikkert troer, at Voeten har gjort denne opskruede og, som det synes, urimelige Beskrivelse over Nord-Havet, ey efter hvad de Romere selv havde erfaret, hvilke ey torde vove sig ret langt ud derpaa, som tilforn er beviist (h), men blot og allene efter de gamle Skribenters Beretning, hos hvilke han havde fundet, at dette Hav blev kaldet det doerne, tunge, ubevægelige og sammenstørkede Hav; at alle Elementer vare der sammenblandede (i), Havet i sær med Luften (k), saa man maatte frygte for fra hint at blive optrukken i denne; at Havet selv var fuldt af Strandgræs og Siv, som vover i Dyndet, saa man neppe kunde komme der igiennem, og af forfærdelige Dyr, hvorom videre siden, naar vi komme til den gamle Carthaginiensers Himilconis Reise hos Festum Avienum (l); og at der var Gudernes Bolig, som Tacitus paa det Sted, hvor han taler om Drusi Seplats (m), af de Gamle beretter, hvis Fortælling, eller anførte Pedonis Vers, han uden al

(g) Denne Omstændighed, nemlig at de Romere frygtede for at blive siddende i Dyndet, fandt lige saa lidt være grundet paa noget virkeligt, der var saa i sig selv, som den tilforn anførte, at de vandrede igiennem et sælt Mørke: Thi denne Drusi Seilats stede om trent midt om Sommeren, da man paa de Kanter, hvor Drusus da var, har langt mindre Mørke, end i Italien. Og altsaa maa vel Voeten i denne sin Beskrivelse have havt langt andet for Dyr, end hvad de Romere virkelig saae og soled.

(h) See forrige Afhandlings Cap. 4. §. 7.

(i) Som i Pythex Hav-Lunge.

(k) Denne Indbildning havde ogsaa tildeels sin Grund i den, blandt de Gamle antagne, Formening, at Jorden blev alt høyere og høyere, jo længere man kom mod Norden, hvilken man finder endog i de senere Tider America første Opfinder, den berømte Christ. Columbus, at have været indtagen af, da han, efter Herreras Vidnesbyrd, bildte sig ind: "At Jorden var dannet som en halv Kugle, og at dens Hoed stode lige op i Veiret, saa at Havet derover usformærkt ophævede sig mod Himmelen". See Samling af Reiser. Tom. 17. Lib. I. Cap. 3.

(l) See efterfølgende 22 §. i denne Afhandling.

(m) See forrige Afhandlings 4de Cap. §. 7.

al Tvivl har sigtet til saavel der, som naar han in vita Agricolãe taler om Thule og det nordlige tunge og ubevægelige Hav. Hvoraf tillige tydelig kand sees, hvor dybt indgroet hos de Romere de Gamles Snak og Indbildning om Nord-Havet har været, da saadan en Mand, som Tacitus var, ey at tale om flere, ey engang kunde faae den af Hovedet, uagter at de Romere selv havde forfaret det at være anderledes, baade paa deres Tog under Tiberio ind i Elben, som og paa deres Seilats norden omkring Britannien og de Orcadiske Øer under Agricola.

§. 2.

Jeg er derfor ogsaa aldeles sikker for, at denne Pedonis poetiske Beskrivelse over Drusi Seilats og Nord-Havet, som blot og allene grunder sig paa de gamle Skribenters Beretninger, skal kunne tiene til noget Beviis imod min Mening, at de Romere ey ere, paa den Kant ved Tydskland, komne længere end ind i Elben, eller tværtimod godtgjøre, at de maae være komne norden om Nord-Cap, da endeel Gamle berette, at det dode eller ubevægelige Hav, som Drusi Flode skal have besejlet eller være kommen nær hen til, laae norden for Thule: Thi om man end vil sette til Side alt hvad tilførn er anført om bemeldte Pedonis Vers, og ansee det for at indeholde en sand og virkelig Beretning, saa bliver dog foranførte Slutning, som deraf mod min Mening skulde kunne udtrækkes, aldeles urigtig, da de Gamle, som af Plinius tilførn er bevilist (n), har udstrakt deres dode Nord-Hav lige til det Cimbriiske Forbjerg eller til Elben, saa de Romere kand derfor gierne siges at have berørt foromtalte Hav, skönt de ey vare komne længere end til bemeldte Flod. En anden Sag er det med de Romeres Seilats paa den anden Kant ved Britannien, hvor de ere komne langt længere Nord paa, og med Taciti Beretning, at de paa denne deres Seilats finge Thule at see: Thi har det været de Gamles rette Thule, som de da saae, maae denne deres Seilats da have gaast end og norden om Hæland hen imod de Norske Kuster. Men af deres endda vedvarende, tilførn omtalte, urigtige Begreb, store Uvidenhed og fæle Forestilling om Nord-Havet, har man stor Anledning til at troe, at de hverken ere komne, ey heller har tordet vove sig saa langt ud paa dette Hav, men at det hellere har kun været de Hælandiske Øer, som de saae fra de Orcadiske af, og enten bildte sig ind at være de Gamles Thule, eller reitere gave ud for at være det af et Slags Prælerie, eller for at flattere den tyrantske Regent, under hvis Nag de da sukkede.

§. 3.

(n) See forrige Afshandling's 3die Cap. §. 7.

S. 3.

Foruden andre tilførn anførte Aarsager (o), som har bevæget en Prolesmæum og andre til at sætte Den Thule saa nær ved Britannien, fandt altsaa dette have givet endeel senere Skribenter, hvilke om Thule ey vidste andet end det blotte Navn, og at den var det yderste Land mod Norden, Anledning til at ansee den for en De, som laa nær ved Britannien, eller maaskee for et Stykke af Britannien selv: Thi ey at tale om det bekiendte Vers hos Senecam Tragicum:

“Albim Persæ Rhenumqve bibunt,

“Venient annis secula feris,

“Quibus Oceanus vincula rerum

“Laxet, & ingens pateat tellus,

“Thetysqve novos deteget orbes;

“Nec sit terris *ultima Thule*.”

Hvorved Poeten, i Betragtning af de mange ubekiendte Lande, som de Romere da havde faaet Kundskab om, ligesom spaaer, at Thule med Tiden ey skulde blive det yderste Land i Verden; Saa lader det, som den Romerske Borgemeester og Proconsul C. Silius Italicus, der og levede i Domitiani Tider, har ved Navnet Thule villet betegne Britannien selv, eller den nordlige Deel deraf, naar han, i sit Poetiske Verk om den anden Puniske Krig (p), under Jupiters Person siger: “At (Domitiani) Fader skulde tilveiebringe det, at (de Romere) kunde overvinde den ubekiendte Thule, og først føre de Romeres Tropper ind i de Caledoniske Skove”. Hvormed Poeten har sigtet hen til de Romeres Tog paa Britannien, paa hvilket Vespasianus ogsaa var tilstede, og gjorde god Tjeneste, men undertvang for Resten den Gang ligesaa lidt Caledonien og Thule, som Domitianus selv, efter Poetens Flatterie (q), undertvang Indbyggerne ved Ganges og de Baccrianer. Domitianus var for at lyve sig Sejrvindinger til paa alle Kanter, og derfor maatte de, som

D D 2

vilde

(o) See forrige Afhandlings 5te Cap. §. 21. og 22.

(p) Libr. 3. v. 597.

(q) See anførte Sted v. 613. Jul. Agricola, som mod Slutningen af Domitiani Regiering blev sendt over til Britannien, var den første, der, efterat have bemægtiget sig Den Man, foretog et Krigstog ind i Skotland eller Caledonien. See Alex. Gordons Itinerarium Septentrionale pag. 13. og 14.

vilde undgaae denne Tyrans Raserie, eller smigre for ham, gjøre det samme, det beste de kunde. Saa enhver Land deraf noksom skionne, hvorvidt dette Sted hos vor Voet Land tiene til at bevise imod de ældre Skribenter, at de Gamles Thule er Britannien.

§. 4.

Det samme omtrent Land ogsaa siges om de tvende Steder, paa hvilke Thule bliver nævnt hos P. Papinium Statium, der levede paa samme Tid omtrent og under samme Regiering, som foransorte Silius Italicus: Thi det er tydes ligt, at han paa det ene Sted ved Thule forstaaer det yderste Land mod Norden, naar han til sin Hustru Claudiae Roes siger (r):

“ - - - Si gelidas irem mansurus ad Arctos,
 “Vel super *Hesperie vada caligantia Thules*,
 “Aut septemgemini caput haud penetrabile Nili,
 “Hortarere vias“.

Og paa det andet (s) taaler Meningen og Ordene, naar man betragter dem som brugte i et Vers og af en Voet, meget vel, at Navnet Land tages i samme Bemærkelse, sient det synes, som derved Land være sigtet til Britannien i sør, et af de yderste Lande mod Nord, naar Voeten til sin Vens, Victorii Marcelli, Berommelse siger, at han ogsaa tiende til at være en Krigs-Helt, og at han maaskee med Tiden torde komme til at forsvare det Romerske Herredømmes yderste Grændser, brugende disse Ord:

“Forfitan Aufonias ibis frenare cohortes,
 “Aut Rheni populos, aut nigra litora Thules,
 “Aut Istrum servare latus, metuendaqve portæ
 “Limina Caspiacæ.

Hvor man maa slutte, at Voeten har betient sig af Navnet Thule, enten for Bersers skold, eller fordi det hos de Gamle bemærkede det yderste Land mod Norden, for dermed at betegne Britannien, som det yderste Land paa den Kant, hvilket de Romere eyedede, eller virkelig kiendte; Allerheist da foransorte Silius Italicus i bemeldte hans Vers (t), hvor han taler om Slaget imellem Hannibal

(r) Sylvarum Lib. 3. V. v. 19.

(s) Loc. cit. Lib. 4. IV. v. 61.

(t) Lib. 17. v. 421. See ogsaa herom J. Wallaces Account of the Islands of Orkney. pag. 174

Zannibal og Scipio, bruger Navnet Thule paa en Maade, som ey kand passe sig uden paa Britannien selv, i det han siger om Masinissa, at han i bemeldte Slag foer frem:

"Cærus haud aliter qvum dimicat incola Thules,

"Agmina falcifero circumvenit arcta covino.

"Som en blaa-malet Indbygger paa Thule, der i Striden betiener sig af "sin Jern-Dogn"; Men hvoraf dog intet videre følger, end at de Romere enen af et Slags Prælerie, da de vilde ansees for at have undertvunget sig endog den hos de Gamle saa meget berømte Thule, eller af Uvidenhed, da de den Tid ey kiendte noget Land længere op mod Nord, end Britannien og de dets omkring liggende Der, har imod de ældre Skribenters Beretning virkelig bruge Navnet om det urette Land, eller og, at deres Poeter, efter en iblandt dem brugelig Maade og Frihed, formedelst den Lighed der var imellem Beliggenheden af de Gamles Thule og det nu værende Britannien, da de begge laae i de yderste Kanter af Norden, har i steden for dennes brugt hins Navn, som mere beqvemt i Verset, eller mere brugeligt hos de gamle Poeter, hvilcke de nyere gjerne søgte at efterfølge (u).

§. 5.

Hvad hidindtil er sagt, kand og tiene til Svær paa den Indvending, som endnu kunde gøres os af et andet Sted hos foransorte Statium, hvor denne (v) siger om Crispini Fader Bolanus (Vectius Bolanus, som efter Taciti Beretning under Keiser Vitellius var Statholder i Britannien), at han som Befalingsmand kom hen til Thule:

" - - - - Tu disce patrem, qvantsqve - - -"

"Fluctibus occiduis fessoqve Hyperione Thulen

"Intravit mandata ferens, &c. - - -"

D D 3

Dg

(u) Man kand og maae ey regne det saa nøye med Poeter, om de i saadanne Tilfælde vige lidt fra det virkelige; Som naar Virgilius siger Aneid. Lib. 6.

" - - - Super & Garamanthas & Indos

"Proferet imperium

Thi at vilke heraf slutte, at Augustus har bragt disse Folk under de Romeres Herredomme, gaær ey an. Ligesaa lidt kand man giøre enten Britannien eller Scotland til de Gamles rette Thule, fordi endeel af de senere Romerske Poeter har tillagt dem dette Navn.

(v) Sylvarum Lib. 5. in Protreptico ad Crispinum. v. 54.

Og hvor man, ved at holde nys anførte Sted mod et andet, som forekommer noget derefter (x), kand tydelig see, at Poeten ved Thule har forstaaet den nordlige Deel af Britannien eller Caledonien. En Ting, som vi derfor baade maae og kand tilstaae at være rigtig nok, uden at vor Mening om det rette og de ældste Skribenters Thule derved taber det mindste af sin Gyldighed. Eigesom det ogsaa derover meget vel kand være, at Poeten Juvenalis (y), med det bekiendte Vers:

“De conducendo loquitur jam Rhetore Thule,

har sigtet hen til Britannien og til den Lyst, som dette Lands Indbyggere da begyndte at fatte for Videnskab og Betsalenhed i sær, efter Taciti Beretning (z). Ey heller er jeg, i Berragning af foranførte, for at negte, at jo den, i sin Tid meget berømte, Poet Cl. Claudianus (a), hvilken jeg her vil føye til nest foran anførte, skiont han har levet længe efter dem (b), eftersom han iblandt de senere Romerske Poeter er den, som mest og oftest betiener sig af Navnet Thule, at han jo, siger jeg, paa sine Steder har ved bemeldte Navn meent den nordlige Deel af Britannien, fornemmelig i hans Lovtale til Keiser Honorius, da denne fjerde Gang blev Borgemeester, hvor han berømmer Keiserens Farfader Theodosius, for hans Bedrifter i Britannien, iblandt andet med følgende Vers (c):

“ - - - Maduerunt Saxone fuso

“Orcades. Incaluit Pictorum fangvine Thule.

“Scotorum cumulos flevit glacialis Ferne“.

Og, naar han paa et andet Sted til Stilichonis Roes siger, at man nu uden Frygt kunde komme lige til Thule (d):

“Quod

(x) See nys anførte Sted v. 140. seq.

(y) See dennes Satyra 15. v. 112.

(z) See hans Vita Agricola. See ogsaa J. Wallaces Account of the Islands of Orkney pag. 154.

(a) Ham til Tre blev efter Raadets Begiering en Støtte opreist paa Trajani Torv, med en prægtig Opkrift, af Keiserne Arcadio og Honorio.

(b) Mod Slutningen af det fjerde Seculo, ved 390. omtrent, og var fra Alexandria i Egypten.

(c) De IV. Consulat. Honorii Panegyris.

(d) De laudibus Stilichonis Lib. 3.

“Qvod sedem mutare licet: qvod *cernere Thulen*

“*Lufus, & horrendos qvondam penetrare recessus*“.

Men for Nesten synes han dermed ey at have forstaaet andet end de længst bortliggende Steder mod Nord; Som naar det heder (e):

“Te vel Hyperboreo damnatam sidere *Thulen,*

“Te vel ad incensas Libyæ comitabor arenas“.

Og om den Krig, som Scilicho førte med de Gotter (f):

“Famaqve nigrantes succincta pavoribus alas

“Secum cuncta trahens à Gadibus usqve Britannum

“Terruit Oceanum, & nostro *procul axe remotam*

“Infolito belli tremefecit murmure *Thulen*“.

Ja det lader endog som han et Sted (g) tager dette Navn for de Gamles rette Thule, naar det saa heder:

“Qvoqve magis nimium pugnæ inflammaret amorem,

“Facta tui numerabat avi, qvem litus adustæ

“Horrescit Libyæ, *ratibusqve impervia Thule*“.

Eftersom Poeten her siger, at Thule ey kunde beseigles, eller nogen komme did; hen med Skibe; Saa at om han har meent noget andet Land dermed, end hvad de Gamle derved har forstaaet, er det dog klart, at han paa samme har appliceret de Gamles Beretning om Thule, i hvor lidet det end passede sig. Saa man derover har god Anledning til at tænke det samme om de andre her foran anførte Steder, og at Navnet selv er ogsaa brugt til at betegne Lande, hvilke det slet ikke tilkom, allene for en Slags Lighed mellem dem og de Gamles Thule.

§ 6.

Men dette maa være nok sagt om denne Materie, da jeg mener, at hvad som baade nu og tilforn derom er anført, kand noksom afgjøre Sagen, og tilstrekkelig vise, at de Gamles rette og egentlige Thule vel ey bliver noget andet Land,

(e) In Rufinum Lib. 2.

(f) De bello Getico.

(g) De tertio Consulatu Honorii.

Land, end vort Norge, og at de senere Romerske Poeter, ved en eller anden Anledning, hvorom tilforn er erindret, har kun misbrugt Navnet, til dermed at betegne det yderste Land mod Norden, som var dem bekiendt, uvidende for Resten eller ubekymrede om, enten det passede sig sammen eller ikke. En Ting, som man ey maae forundre sig over at være skeet hos de Eiders Poeter, hos hvilke saadant i visse Maader kand ansees for tilladeligt, da andre Skribenter og gjorde det samme, nævnende de da varende Goether med de gamle Geters og Scythers, Hunnerne og Alanerne med de Massageters, Franckerne med de gamle Germaners, Romerne med de Aufoniers Navn, o. s. v.

§. 7.

For Resten kand dette endnu her merkes, at i den saa kaldte *Itinerario Antonini*, hvorom tilforn er handlet (h), Navnet *Thule* ingensteds forekommer (til videre Stadfæstelse for hvad hidindtil er sagt, og til Beviis, at de Romere aldrig ere komne til eller har eyet noget paa *Thule*, og at følgelig denne er hverken *Britannien* eller *Skotland*) (i), men at der kun nævnes de *Orcadiske Øer*, hvilke de Romere virkelig for en Tid skal have eyet, tillige med en deel andre, beliggende i Havet mellem *Gallien* og *Britannien*, som bemeldte *Itinerarium* selv siger. Ligeledes maa ogsaa merkes, at ingen Romersk Skribent, naar man undtager foransorte Poeter, enten i deres eller følgende Eider, bruger Navnet *Thule* for *Britannien* eller de *Britanniske Øer*. *L. Ampelius*, en Skribent, som synes at have levet i Keiser *Adriani* eller *Antoninorum* Eider (k), da man begyndte at gjøre saa mange Udtoge og Compendier baade i den Historiske og andre Videnskaber, sætter i det Capitel, hvori han handler om *Jordens Kreds*, samt dens Landskaber og Øer, *Den Taprobane* i det østlige, *Britannien* i det vestlige, *Den Thule* i det nordlige, og *Insulas Fortunatas* i det sydlige Hav.

§. 8.

Paa samme Maade stilles *Thule* ey allene fra *Britannien*, men ogsaa fra de *Orcadiske*, *Hæbudiske* og andre Øer, i det korte *Cosmographiske Udtog*,

(h) See forrige Afhandlings 5te Cap. §. 6.

(i) Skient endeel Engelske og Skotske Skribenter har gjort sig Umage for at ville bevise dette, blandt dem foransorte *J. Wallace*, *Rob. Sibbald*. See *Alex. Gordons Itinerarium Septentrionale* pag. 133, og andre.

(k) *Fabricius* in *Biblioth. Lat.* Tom. I. pag. 493. n. (i) mener, at han er den samme, som *Marcellinus* nævner *Histor. Lib. 24. cap. 4.* ved Anno 369, og som var Statholder i *Rom*; Men det er uvisst, skont Navnet dermed kommer overens.

Udtog, som er bekiendt under *Julii Oratoris* Navn, en Skribent, hvis Alder er meget uvis, da nogle ansee ham for at have levet ved *Plinii* den Yngres Tid, og at være den samme, som *Quintilianus* omtaler under Navn af *Julius Secundus Orator* (l), men andre henseer ham til *Alexandri Severi* eller *Maximini* Tider, og mene, ham ellers at have ført det Navn *Julius Tacianus Orator*; Hvilke sidste jeg og troer at komme Sandheden nærmest (m): Thi endskjønt i bemeldte Cosmographiske Udtog adskillige barbariske Folkes Navne forekomme, som synes at røbe en tidligere Alder; Saa skal dog enhver, som med nogen Agtpaagivenhed læser saavel Begyndelsen som Slutningen af bemeldte Udtog, noksom kunne begribe, at det ey allene er en Stump af et større Værk, der har handlet om flere Ting end Cosmographien allene, men at det ogsaa er et Udtog af *Julii Oratoris* eget Udtog, ey af ham, men af en anden forfatter, hvilket er kommet i almindeligt Brug, følgerig ofte omskrevet, forqvælet, og ey allene paa sine Steder afftumpet, men ogsaa paa andre med nye Tillæg formeret, saaledes som det og er gaaet andre saadanne Skrifter, som man i Skolerne og ellers almindelig har slidt paa. Hvortil endnu dette kommer, at *J. Capitolinus* (n), *Servius* og *Cassiodorus*, tale udtrykkelig om *Julii Tatiani Liber Provinciarum* eller *Cosmographiæ* (o), og at ligesom *Tatianus* hos *Ausonius* faaer i sær Navn af *Magister* (p), saa tillegges ogsaa Forfatteren af bemeldte Udtog samme Titul ved Slutningen deraf.

§. 9.

Det er altsaa rimeligt, at *Julius Honorius Orator* og *Julius Tacianus* eller *Ticianus Orator* er een og samme Person. Hvilket om man antager, saa kand man deraf lettelig komme efter baade Aarsagen til bemeldte Titel, som Anledningen for vor Skribent til at forfatte bemeldte Udtog: Thi

Julius

(l) See *Fabricii Bibl. Lat. Tom. I. pag. 487.*

(m) Dette mene *Sirmondus ad Libr. I. Sidonii, Epist. I. Tom. I. Opp. pag. 838.* See *Fabricii Biblioth. Lat. Tom. 2. pag. 201.* og *Henr. Cannegieterus in Dissert. de ætate & stilo Flav. Aviani, in annot. edit. Fabularum Aviani Amst. 1731. 8vo.*

(n) In *Historia Maximini Junioris Cap. I.*

(o) See *Cannegieteri Dissert. loc. cit. pag. 278.* Hvorhos maae erindres, at af sidst anførte *Cassiodorus* kand i denne Sag just intet sikkert Beviis tages, da han kun nævner *Julius Orator.* See og *Fabricii Bibl. Lat. Tom. 2. pag. 201.*

(p) See *Henr. Cannegieteri Dissert. paa bemeldte Sted pag. 274.*

Julius Titianus Orator var den unge Maximini Læremester (q), til hvis Nytte han maae have forfattet dette Udtog, og dertil betient sig saavel af andre Skrifter, som i sær af den nu saa kaldte Antonini Itinerario, hvilket kand noksom erfares ved at holde begge mod hinanden, fornemmelig det Sted i Udtog, som fører Titul af: Oceani meridiani oppida quæ sint, med Antonini Itinerario og de Steders Navne i Africa, som der opregnes, ey langt fra Begyndelsen, under Titul: Incipit Cæsariensis, hvor 13 Navne efter hinanden, skjønt ordine inversto, ere de samme paa begge Steder, allene at Navnet Quinqvegentiani er i Julio Oratore kommet ind imellem, ey at tale om videre Overeensstemmelse mellem begge (r). For Resten er det unegteligt, at Julius Orator jo og maae have betient sig af andre ældre, særdeles Græske Stribenter; Ligesom man ogsaa har Anledning til at falde paa den Tanke, at han først har skrevet sit Udtog paa det Græske Sprog, ey allene af Navnenes Sving og Endelser, som nesten overalt ere Græske, men ogsaa af en anden Omstændighed, hvorom videre siden, naar vi komme til Ethicum.

S. 10.

Det er altsaa let at slutte, at alt hvad man finder hos ham, som nogenledes kand angaae vor Norden, ey beløber sig til stort mere, end hvad de ældre Stribenter tilforn har sagt os, og bestaaer kun i følgende: "At i den vestlige Ocean vare disse Hav: Havet ved det Gaditanske Sund, Havet, som de kaldte det Orcadiske, Havet Mades (ved de Samodiske eller Hæbudiske Der), Havet ved Thile, Havet, som de kaldte Herculis Støtter, det Tyrreniske Hav, det Britanniske Hav, det Adriatiske Hav; At i bemeldte Ocean vare de Der: Den Zibero (Hibernia), Den Mevania (Mona eller Man), Britannia, Ebusos (Hæbudæ), den større Baleariske De, den mindre Baleariske De (Den Corsica), de Orcadiske Der, ni i Tallet". Over hvilken Beretning det maa være os, til Sagens nærmere Dplysning, tilladt

(q) Magister eller Augusti Magister kaldtes Fronto, hvilken Titianus i alle Ting søgte at efterabe, saa at han derover blev kaldet Simia. See Sidonii Apollinaris Epist. Lib. I. Epist. I. Ey Under derfor, at ham gives den Titel af Magister; Ligesom Navnet Honorius kand være blevet ham tillagt af den Anledning, at han under Keiser Maximino var Borgemeester.

(r) Man har Tiid efter anden fikket paa bemeldte Itinerarium, hvilket vor Julius Orator ogsaa i sin Tiid kand have foretaget sig, og ved samme Lejlighed giort et Udtog deraf med et og andet Tillæg eller Forbedring. At dette er rimeligt, skjønes noksom deraf, at bemeldte Antonini Itinerarium ogsaa undertiden tilskrives vor Julio Oratori, som Forfatter. See Fabricii Bibl. Lat. Tom. I. pag. 175.

tilladt at gjøre følgende Anmærkninger: (1.) At Skribenten deler den vestlige Ocean i tvende Dele, den ene uden og den anden inden for det Gaditaniske Sund (hvilket er let at see af de Der og Lande, som han siden dertil henregner), og anfører først de Hav, som laae uden for bemeldte Sund og vesten for de Europæiske Lande, begyndende sønden fra og endende med Havet ved Thule, som det nordligste, men siden i samme Tur de inden eller østen for Sundet beliggende Hav, deriblandt ogsaa det Brittanniske, af Ursag, som slutteligt er, fordi det laae østen for Brittannien, saa Skribenten har derover anseet det for rettere at regne det til det sidste end til det første Slags Hav. (2.) At vor Skribent følger omtrent samme Orden i at opregne de Brittanniske Der, som Plinius, skjønt i en anden Tur, saa at han nævner først Zibernien, siden Brittannien, derpaa de Sabudiske Der, og endelig de Orcadiske, de første som beliggende norden for Zibernien, og de sidste som beliggende norden for Brittannien; Saa at man deraf kand slutte, at de begge har betient sig af samme ældre Beretninger omtrent, og hvorved min tilforn (s) over Plinii Fortælling gjorde Forklaring saa meget mere bestyrkes. (3.) At blandt Derne i bemeldte Ocean findes hverken Sicilien ey heller Sardinien; hvorover man ey maae undre over at Den Thule der ikke nævnes, men kun ansee det som et Tegn og Beviis paa, hvor meget der, ved de mange Afskrifter, af Texten er udeladt, hvilket og herefter videre skal vises.

§. II.

For Næsten forekommer hos vor Skribent vel intet videre, som egentlig angaaer vor Norden, men dog et og andet, som endnu fortiener at anmerkes: Thi (1.) betiener han sig af Navnet *Spania* som kun var brugeligt blandt Grækerne indtil Ptolemæi Tider, der først antog Navnet *Hispania*, hvilket fra de ældste Tider var giengs hos Romerne (t). En Omstændighed, der nok som viser Rigtigheden af hvad tilforn er sagt, nemlig at Julius Orator har for en stor Deel taget sit af ældre Græske Skribenter, og at hans Skrift maae fra det Græske Sprog være oversat paa Latin, og det, som jeg slutter mig til, af en ukjendig Person: Thi her maae (2.) merkes, at hos vor Skribent bruges Navnet *Vicornis* for *Bicornis*; Hvilket jeg sikkert troer ey at komme af en Skriver-Fejl, men heller af Oversætterens, som vidste, at Grækerne ofte betiene sig

E e 2

(s) See den forrige Afhandlings Cap. 3. §. 21. og Cap. 2. §. 5. not. (d).

(t) See Dodwells Dissert. de Agathemero. pag. 143. og 144. in Tom. 2. Scriptor. Geog. min. per Hudson.

sig af et β i stedet for Romernes v , saa de f. e. skrive Bandili for Vandili o. s. v., og har derover bildt sig ind, at da her i det Græske stoed Bicornis, burde det paa Latin oversættes med Vicornis, ligesom han i samme Tanke paa et andet Sted har sat *Aravi* for *Arabi*, som *Ethicus* har. Ellers er (3.) at merke, at ved Navnet Bicornis forstaaer Skribenten Rhin-Strømmen, hvilken han siger at komme fra Batavien eller Patavien (enhver seer, at Navnet er fordervet Græsk, og skal siges Batavia) eller rettere de tvende Arme af Rhone-Floden, som efter Skribentens eller deres Begreb, som han har fulgt, skulde komme norden fra, den ene Rhenus og den anden Araris kaldet, og hos Lion forene sig med den, saa at denne eene Flod derover havde tre Navne. En Beretning, som vor Skribent ey kand have taget uden af meget gamle Græske Skribenter, og som altsaa useilbarlig viser Rigtigheden saavel af vor forrige Sætning om Grunden til hans Fortællinger, som af hvad vi tilforn paa et andet Sted (u) om Rhone- og Rhin-Floden efter de Gamles Mening have anfært.

§. 12.

Endnu er (4.) at merke, at blant Verne i det nordlige Hav sætter vor Skribent Hippopedes, som kaldes hos *Ethicum* Ippopodes, hvilken foruden denne og sammesteds har en anden De, *Ebogea* eller *Eubogea* kaldet, som vel ved første Øyekast kand anses for at være Den *Euboea*, men som jeg heller troer at indbefatte Navnet *Epigia* (Ippogea), hvilket og forekommer hos *Plinius*, og jeg tilforn har beviist at bemerke det samme som de Hippopoders Land (v). At (5.) *Donau-Strømmen*, efter vor Skribents Beretning, havde sit Udspring fra de Alpiske Bierge, men deelte sig i tvende Arme, nemlig *Donau* og *Drau*, hvilke igien forenede sig, og under Navn af *Ister-Strømmen* løbe ud i det Sorte Hav (x). En Sag, som atter tydelig viser, at han i de Ting i sær, der angaaer de nordlige Kanter af Europa, ey følger hvad nyere Skribenter og de Romere selv af egen Erfarenhed den Tid har bedre vidst at kunne berette, men de ældste Græske Skribenters Fortællinger. Hvortil ogsaa dette (6) kand henføres, at efter hans Beretning havde baade Floden *Tanais* og *Borysthenes* deres Udspring fra det Syperboreiske Bierg *Ripheus*, og løbe den første ud i det Næotiske, og den anden i det Pontiske Hav. Men hvad de

(u) Den forrige Afhandlings Cap. 1. §. 29. not. (r). og Cap. 6. §. 4. not. (t).

(v) See forrige Afhandlings Cap. 3. §. 17. not. (f).

(x) Hermed kand ogsaa sammenlignes hvad *Ethicus* har, denne Sag angaaende.

de Folke-Stige angaaer, som han henregner til dem, der beboede det vestlige Havs Grændser, *Francii, Alanii, Sveti, Mannii* (Alamanni), *Heruli, Gothii, Duli* (Vanduli), *Cippedi* (Gepidæ) o. s. v.; Saa vare de for den største Deel ved Skribentens egne Tider blevene de Romere allerførst ret bekendte, og maae derfor enten af ham selv være tillagde, eller af den, der har oversat hans Skrift, eller gjort et nyt Udtog deraf.

§. 12.

Og saadan en mener jeg at foromtalte *Æthicus* har været, en Skribent, der ogsaa har efterladt os en *Cosmographie*, men som for Resten er saa ubekendt, at endeel har villet tvivle baade om hans egen Person og hans *Cosmographies* Rigtighed (y). At en Person, ved Navn *Æthicus*, har virkelig været til, kand dog vel ey negtes, naar man betragter *Rabani Mauri* følgende merkvaerdige Bidnesbyrd om ham (z): "Vi have ogsaa fundet for os den *Philosophi Æthici Cosmographi*, en *Scyther* af Herkomst og af adelig Byrd, hans Bogstaver, hvilke den ærværdige *Zieronymus Presbyter* har bragt til os med sin Forklaring hos, fordi han agtede hans Videnskab og Flid høyt, og derfor vilde han helst gjøre hans Bogstaver bekendte". Hvortil endnu kand søyes disse Ord, som ere fundne i en gammel Codex hos *P. Daniel* (a): "Her begynder *Æthici* Bog, hvilken *Zieronymus Presbyter* har oversat paa Latin udaf *Cosmographien*, og det Skrift om Verden". Ey at tale derom, at han i endeel Haandskrifter af *Antonini Itinerario* og andstedes (b) ogsaa kaldes *Æthicus Ister* eller *Isticus*; Saa at alle disse Omstændigheder give en temmelig Oplysning om hans Person. Ligesom man og kand see, at han maae have været en Kristen, deraf, at han i sin *Cosmographie* taler om den hellige *Petri* Apostels og den hellige *Pauli* Apostels Porte i Rom, og den hellige *Soeliciis Martyris* Gade (c); Saa det er venteligt, at han har

E e 3

levet

(y) See *Fabricii Biblioth.* Lat. Tom. 1. pag. 349. Tom. 2. pag. 201. og *Testimonia de Æthico* in edit. *Melæ cum Jul. Oratoris & Æthici Cosmograph.* Lugd. Bat. 1685. 8vo. pag. 4.

(z) Tom. VI. Opp. pag. 333. cit. *Fabricio* in *Biblioth.* Lat. Tom. 2. pag. 201. *Rab. Maurus* var ellers Biskop til *Maynz*, og levede i Begyndelsen af det 9de Seculo. See *Jo. Ad. Webers Historie der Lateinischen Sprache.* pag. 308.

(a) See de under not. (y) tilforn paaberaabte Steder.

(b) See *Salmasii Exercitac.* *Plinian.* pag. 580. a. G. og *Fabricii Bibl.* Lat. Tom. 1. pag. 349. & pag. 175.

(c) See hans *Cosmographie* pag. 43. og 44. i forbeholdte Edition.

levet efter Constantini M. Tider, og været en Gotheer af Herkomst, efter som de Constantinopolitanke Skribenter nesten overalt kalde Gotheerne Scyther, fordi hine beboede disses Lande, norden for Ister eller Donau-Strømmen, hvoraf man ogsaa har taget Anledning til at kalde Æthicus, deres Landsmand, Ister eller Istricus.

§. 14.

Men endnu staaer den verste Knude tilbage, angaaende den ham tillagde Cosmographie, hvilken enhver kand see at være den samme, som foromtalte Julii Oratoris Arbejde, naar man undtager, at Æthici Cosmographie er tildeels mere frie for Skrive- eller Copiist-Feyl, og desuden mere fuldstændig. Disse Skrifers Forfattere maae altsaa enten have udfrevet den ene den anden, eller begge ost af een Kilde. Begge Dele kand være rigtige, og kommer det nesten ud paa eet, hvilken Mening man vil falde til, naar man antager, som jeg tilforn har gjort bevisligt, at hvad vi nu har af Julii Oratoris Arbejde, er ey hans, men en andens. Naar jeg noye overbeyer alle foransførte Omstændigheder, synes mig den rimeligste Slutning at blive denne: At i Anledning af den Omgang, som Thracer, Gotheer, og andre ved Donau-Strømmen i de senere Tider boende Folk, komme udi med de Romere og Græker, i sær da Maximinus, som selv var af de Slags Folk, blev ophøyet til den Keiserlige Værdighed, har en og anden af dem begyndt at faae Smag paa Videnskaber, iblandt dem bemeldte Æthicus i sær, hvilken ved den Lejlighed har faaet fat paa Julii Oratoris foromtalte Arbejde, hvilket frem for andre af det Slags var blevet ham bekiendt og giengs blandt hans Landsmænd, som det var forfattet til den unge Maximini Søns Nytte; hvilket Bærk Æthicus har da affrevet, eller rettere gjort deraf et Udtog til sin Nytte, og føyet det til Antonini Itinerarium, som derover af Flodoardo og endeel andre gamle Skribenter bliver Æthico tillagt, som sammes Forfatter (d), men Hieronymus ladet det oversætte paa Latin, og udgive for Æthici Skrift, da dets rette og første Forfatter var ham maafee ubekiendt, hvilket en anden Oversætter, eller den, som har gjort et andet Udtog af Julii Oratoris Arbejde, har bedre været underrettet om, og givet Bærnet sit rette Navn; Saa at man derover har faaet tvende Afskrifter eller Udtoge af een og samme Bog, under tvende adskilte Mænds Navne.

§. 15.

(d) See Pet. Wesseling's Fortale til Itineraria Romanorum, pag. 3. og 5. Han er derover og givet Navn af Antonius Æthicus. See Fabricii Bibl. Lat. Tom. 1. pag. 175.

§. 15.

Hvad ellers *Ethici Cosmographie* og dens Indhold i sær angaar; Saa er derom det samme i Almindelighed at merke, som ved *Julii Oratoris Excerpta* tilforn er anført, og desuden følgende Poster: (1.) At Floden *Ganges*, efter hans Beretning, og kaldtes *Padus* (e), og at *Euphrat*-Floden havde sit Udspring paa *Indiens* Marke (f). (2.) At foruden dem, som *Julius Orator* opregner, henfører denne blandt de til det vestlige Hav henhørende Folk ogsaa de *Erisones*. (*Frisoner*), de *Theothoner*, de *Thuringer*, de *Sunner*, de *Ruger*, de *Varrer* (*Varner*), foruden andre, som ey saa meget ere os angaaende (g). (3.) At foruden forberorte Omstændighed, at i *Ethico* findes meget, som *Julius Orator* ey har, staaer ogsaa hos *Ethicum* en Hoben i en gandske anden Orden, paa gandske andre Steder, og i Særdeleshed det allerførst hos ham, som i *Julii Oratoris Excerptis* findes ved Slutningen af Bogen. Et vist Mærke, som mig synes, at disse tvende Udtoge ere udarbejdede af adskilte Personer, og efter tvende paa adskilte Maader lagde Planer, skiont de i Grunden ere een Mands Verk. (4.) At den summariske Beregning over den hele Verdens Have, Der, Bierge, Lande, Byer, Floder og Folke-Slægt, hvormed *Ethicus* begynder sin Jord-Beskrivelse, men *Julii Oratoris Excerpta* endes, er hos den første overalt større, end hos den sidste; Hvilket kand vel uden Tvivl ey have anden Aarsag til Grund, end at sidstbemeldte Skrift er forfattet længe for det andet, endnu mens dets rette Forfatter selvlevede, som man af de i Slutningen tillagde Ord: *Illo* (*Honorio*) *nolente ac subterfugiente*) har Anledning til at tænke, men det første derimod ey førend et temmelig Tid derefter, da saa mange barbariske Folk vare komne ret frem paa Skue-Pladsen, og ved dem flere Ting i Jordbeskrivelsen blevne bekiendte.

§. 16.

For Resten har man om *Ethico* nu intet videre at anmerke, end at den anden Deel af hans Jordbeskrivelse, som fører den Titel: *Alia totius orbis Descriptio*, ey kand ansees for at være hans egen, da i *Julii Oratoris Excerptis* slet intet deraf findes, men at være tagen ud af *Orosii* Historier (h), næsten Ord for Ord, og søyet til *Ethici Cosmographie*; Med mindre man vil
sige,

(e) See hans *Cosmographie* pag. 31.

(f) See foranførte Sted. pag. 32.

(g) See bemeldte Sted. pag. 35. 98 45.

(h) Lib. I. Cap. 2.

fige, at saavel *Ethicus*, som *Orosius* har begge taget dette Stykke af en eller andre Skrident, hvilket vel saa kand være, men behøver nærmere Bevis, og jeg for Resten neppe vil troe. Imidlertid ville vi dog, for at blive i den begyndte Tur, ved denne Lejlighed tillige tage bemeldte *Orosii* Fortælling om Jordbeskrivelse under Betragtning, og i Forvejen erindre, at denne Skrident har efter hans Læremesters, den *H. Augustini* Tilskyndelse, som han selv beretter (i), ved Aar 416 eller 417 (k), sammenskrevet 7 Bøger, for at igiendrive den Beskyldning, som ved de Tider blev gjort mod den Christne Religion, at man maatte tilskrive den alle de Ulykker, som da plagede de Romerske Lande, og truede det Romerske Herredomme med Undergang. For hvilket Skrift han har sat bemeldte Jordbeskrivelse, og til begge at forfærdige, som man har Anledning til at formode, uden Tvivl betient sig af *S. Hieronymi* Hielp og Vejledning, da man finder, at *Orosius*, efter *Augustini* Raad, og med hans Recommendation forsynet, har gjort en Reise til bemeldte *Hieronymum* (l), hvor han, vel mueligt, blandt andre Ting, som vare tienslige til hans Forehavende, kand have faaet fat paa *Ethici* *Cosmographie*, med foromtalt Tillæg hos, forfattet enten af *Hieronymo*, eller maaskee af *Ethico* selv, saa at dersom *Ethicus* og *Orosius* har taget noget den ene af den anden, synes det efter anførte Omstændigheder rimeligere, at denne har betient sig af hins Arbejde, end tværtom (m).

S. 17.

Men dette kommer en saa lige vor Materie ved; Hvorover vi strax ville tage *Orosii* Fortælling for os, og deraf anmerke de Poster, som fornemmelig er vor Sag angaaende, nemlig: (1.) At han, ligesom *Julius Orator* og *Ethicus*, udleder Floden *Tanais* Udspring fra det *Riphæiske* Bierg, hvor det vendte mod det *Sarmatiske* Hav (n), og lader den løbe forbi de *Robascers* Lande

(i) Udi Fortælling til sin Bog.

(k) See *Fabricii* *Bibl. Lat.* Tom. I. pag. 736.(l) See *Franc. Fabricii* Fortælling til det af ham udgivne Oplag af *Orosio*. Colon. 1582. 8vo.(m) At *Orosius* ogsaa for en stor Deel har taget sit af *Hieronymo*, kand sees af *Scaligeri* *Animadversionibus ad Eusebii Chronicon*. p. 238. hvoraf bemeldte saa meget mere stadfæstes.(n) See hans *Historiar.* Lib. I. Cap. 2, som her kand holdes imod den til *Ethici* *Cosmographie* føjede foromtalt Verdens Beskrivelse.

Lande ud i det Næotiske Riger (o). (2.) At han gjør det Caspiske Hav til en Arm af Nord-Havet, som vi tilforn har viist at de fleste Græske Skribenter har gjort, og lader det grændse til det Caucasiske Bierg. (3.) At han sætter Den Britannien norden for Gallia Belgica, men fløtter den dog tillige paa et andet Sted saa nær hen til Spanien, at man fra den meget høye Fjyr, ved Staden Brigantia i Calecia eller Gallicien, skulde kunne see Britannien, eller de i Britannien see bemeldte Fjyr: Thi anden Forklaring veed jeg ey at man kand gjøre over disse hans Ord: "Brigantia Caleciæ civitas altissimam pharum, & inter pauca memorandi operis, ad speculam Britannia erigite". En Beretning, som maae ansees for at være urimelig og slet ingen Grund at have, med mindre man erindrer sig hvad af os tilforn paa et andet Sted (p) er sagt, angaaende de Gamles Mening om Britanniens nære Beliggenhed ved Spanien, hvilken altsaa Orosius, eller den, som han her har udfkrevet, maae have fulgt og antaget for rigtig. Ligesom man ogsaa derfor kand ansee det for at være didhen sigtet med disse Ord om Derne Britannien og Zibernien: "At de laae in aversa Galliarum parte ad prospectum Hispania"; Hvilket i det mindste maae ville sige saa meget, som at Spanien laae Vesten eller i en Sydvest for og ey langt borte fra dem, da det strax efter heder, at Gallien laae sønden for Britannien. Hvoraf noksom sees den Overensstemmelse, som der er imellem Orosii og de ældste Græske Skribenters Begreb, angaaende sidstbemeldte Des Beliggenhed. Om hvilken vor Skribent endnu (4.) siger: "At den strakte sig langt op i Nord, og var 800'000 Skrit lang, men 200'000 Skrit bred; At bagen for den, hvor det uendelig store Hav var, laae de Orcadiske Der, af hvilke 20 vare øde, men 13 beboede; At derefter kom Den Thule, som laae uendelig langt adskilt fra de andre mod Nord-Vest eller Nord-Vest til Norden) midt i det store Hav, og var neppe for faa Mennecker bekiendt; At Den Zibernia laae imellem Britannien og Spanien i en lang Strækning fra Syd-Vest til Norden, og blev beboet af de Scoters Folk; Og at endelig Den Menania, som laae næst ved den, ogsaa af Scotiske Folk var beboet".

§. 18.

(o) Hos Orosium i de trykte Oplager staaer *Roxolanorum terra*, men derimod i Manuscripterne saavel hos ham, som i det til Æthicum søjede Tillæg *Robasorum*. Den Forandring af Ordet *Robasorum* til *Roxolanorum* synes derover at være alt for dristig.

(p) See forrige Afhandlings 6te Cap. 20 og 22 §§.

Det er saa vel af foransførte, som adskillige andre Omstændigheder tydelig nok at see, at Orosius, om ey i alt, saa dog i de fleste Ting, hvor han end har taget sit fra, har betient sig af de gamle Græske Skribenters Beretninger om de nordlige Verdens Kanter. Naar man altsaa, af vore tilforn giorte Forklaringer over de Gamles Begreb om de vestlige og nordlige Kanter af Europa, erindrer sig, i hvilken Strækning nys bemeldte Lande, efter deres Mening, har ligget, samt derhos iagttager, hvilken Tur vor Skribent gaaer frem efter i at anføre de nylig tilforn opregnede Lande, saa bliver det ey vanskeligt at udfinde, hvortedes og i hvilken Orden han har forestillet sig dem at ligge efter hinanden: Thi fra Spanien gaaer han til Britannien, fra denne til de Orcadiske Der, og endelig til Thule, talende tilsidst om Zibernia og Den Mevania. Hvoraf jeg gjør følgende Slutninger: (1.) At han har forestillet sig Britannien at ligge i Nord:Øst fra Spanien, hvilket og ellers af hans egne Ord er klart nok og tilforn gjort bevisligt; (2.) At Britannien selv, efter hans Mening, maaehave ligget i en Strækning mellem Syd:Vest og Nord:Øst, som og kand sees af den Beliggenhed, han giver Den Zibernien, efter hans derom tilforn ansførte Ord. (3.) At folgelig ogsaa, efter hans Sætning, de Orcadiske Der maae komme til at ligge i Nord:Øst eller Nord fra Britannien, og endelig Thule, som den yderste, Norden for disse igien. Hvilket altsammen noye kommer overeens med det Begreb, som vi tilforn har beviist at de ældste Græske Skribenter har gjort sig om denne Sag, naar man allene undtager, at vor Skribent sætter Thule i Nord:Vest eller Nord:Vest til Norden fra Britannien (q), en Sætning, som synes at kunne giøre foransførte vor Forklaring til intet, eller i det mindste ey saa gandske antagelig, men som man skal befinde ey at være i denne Sag af mindste Betydning, eller at kunne trekke bemeldte Følge med sig, naar man betænker, at ingen af alle gamle Skribenter, paa hvilke dog Orosius vist nok heri grænder sin Beretning, har det mindste derom, og at de Ord: Circium versus, som Sagen berøer paa, ey engang staae i oftomtaste Tillæg til Etbici Cosmographie, skiont alt det øvrige, som Orosius har om Thule eller Tile, der rigtig findes. Saa man deraf kand noksom skionne, at bemeldte Ord ere ey andet end en Glossa, som en i de senere Tider har sat til efter sit Begreb om Thules Beliggenhed, men er siden indført i Texten selv, og folgelig i denne Sag af ingen Betydning.

(q) See Plinii Histor. Natural. Tom. 1. pag. 179. de Circio, og tillige Harduini Anmerkninger.

§. 19.

For Resten ere endnu tvende Poster, som vi af Orosio ville anmerke, nemlig: (1.) At de upaatvovselig fare vild, som ville negte, at de Scorer nogenfinde har beboet Irland eller Den Zibernia, under Forevending, at i Skotland selv findes et Sted eller en Landstrekning, Jerne eller Jverne kaldet, hvorved efter deres Mening Scoternes Zibernia skal kunne forstaaes; Da dog baade foransorte Orosii, som og andres, tydelige Vidnesbyrd kand bevise det at være langt anderledes. Den (2den) Post er endnu af større Betydning, og angaaer et vist Sted hos Orosium, som har bragt endeel af de senere, ja ogsaa af vore Tidens Skribenter, i en merkelig Vildfarelse, i Henseende til Daciens og Gothiens Navn og Beliggenhed, saa det derover fortienet at tages under nøyere Betragtning, hvilken kortelig bliver denne: At naar Orosius skal tage sig for at beskrive Europæ og de dertil hørende Landes Grændser, (r) begynder han østen fra, og gaaer siden, Land for Land, immer søer og vester paa, endende med de, efter de Gamles Begreb, allerlængst henne mod Vesten beliggende Der, Britannia, Zibernia, Thule, o. s. v. Efter denne Tur tager han da først for sig den østligste og nordligste Deel af Europa, hvis Grændser han sætter at være de Riphæiske Bierge, Floden Tanais, det Mæotiske Kiær, Strandkanten af det nordlige Hav, Rhinen, Donau, og endelig det Sorte Hav: Thi saaledes troer jeg sikkert, at disse hans Ord, hvortil her sigtes, bør og maae forklares: "A montibus Riphæis ac flumine Tanai, Mæotidisqve paludibus, qvæ sunt ad orientem, per littus septentrionalis oceani usqve ad Galliam Belgicam & flumen Rhenum, qvod est ab occasu, deinde usqve ad Danubium, qvem & Istrum vocant, qvi est à meridie ad Orientem directus, ponto excipitur". I denne vidtløftige Landstrækning sætter han derpaa: "Alania mod Osten, i Midten Dacia, hvor han siger at og Gothia var, men siden Germania, hvor de Svever havde den største Deel af Landet inde, hvis Folkesæerde beløbe sig til fire og halvtrefindstyve".

§. 20.

Enhver kand heraf tydelig see, hvilke Lande og Strekninger vor Skribent har meent ved enhver af disse Navne, nemlig ved Alania ey Den Mland i Sverrig ey heller Zalland, hvilke endeel her har villet finde igien, men den hele Landstrækning norden for det Sorte Hav, hvilken vor Skribent har givet dette Navn efter de Alaner, en Folkesærd, som vel egentlig havde sin Boepæl østen for sidst bemeldte Hav, imellem samme og det Caspiske, hvor endnu skal findes

§ f 2

Levninger

(r) See hans Historiar. Lib. I Cap. 2. pag. 22. edit. Havercampii.

Levninger af dem, men som allerede i Ptolemæi Tider havde ogsaa sat sig ned vesten for Tanais (s), ja endog høyt oppe mod Nord, i det nu værende Lithauen eller i de nordlige Kanter af Polen omtrent, vare siden bleve til et mægtigt og navnkundigt Folk, og gave de Romere nok at bestille, saa at Orosius eller Ethicus derfor havde god Anledning til at give bemeldte Land Navn efter dem. Det samme Land ogsaa siges om Navnet *Gothia*, da det er bekiendt, at de Goether, førend de oversvømmede Italien og flere Lande, som tilhorte det Romerske Herredømme, beboede en Tid lang Landene norden for Donau, hvoraf vor Skribent har taget Anledning til at kalde samme *Gothia*, et Navn, der altsaa ey heller kommer vor Norden ved, skjønt de senere vankundige Tiders Skribenter har, for Lighedens Skyld, slottet baade det og Orosii hele tilforn anførte Beskrivelse didhen, biidende sig ind, at da der sandtes baade Dani og Gothi i Norden, maatte Orosius derved nødvendig have meent samme og deres Lande. Saa man har stor Marsag til at slutte, at Orosius har egentlig været den, der har givet først Anledning dertil, at de midlere Tiders Skribenter har kaldet de Danske *Daci*, Danmark *Dacia*, og at de Danske Konger eller deres Secreterer har anseet det for rettere at skrive sig eller dem Reges *Daciæ*, end Reges *Daniæ*.

§. 21.

For Resten er dette desuden merkeligt, at Orosius indrommer de Svever den største Deel af Germanien, og henregner til dem saa mangfoldige Folkeslæge, endskjønt de efter de Tiders Historier synes da kun at have været et maadeligt Folk, der ved Udvandringer til Gallien og Spanien var meget formindsket, og de Franker, Saxoner, Allemanner, Varner, Thüringer o. s. v. at have været deels ligesaa mægtige i Germanien, som de Svever, deels mægtigere. Over hvilket man altsaa kand gjøre sig tvende Betænkninger, enten at Skribenten taler om dette Folk, saadant som det var i de ældre Tider, da det strakte sig nesten fra Øster-Søen og Beirelen til Rhinen; eller og at han under de Svevers Navn ogsaa har indbefattet de Allemanner, hvilket er saa meget mere antageligt, som adskillige Omstændigheder vise, at Sveverne har blandede bemeldte Allemanner virkelig været den største og anseeligste Folkeslæde, om sidstb. meldte ey allesammen, eller i det mindste for den største Deel, har været Svever fra Begyndelsen, og som man af det store men tillige fastsatte Antal Folk, som Orosius bevidner at de Svever har bestaaet af, kand allerbest udfinde

(s) Der boede de ogsaa i Strabonis Tider, som og, efter Dionysii Periegetis Beretning, henne ved Floden Borythænes.

finde Anledning til det nye Navn af Allemanni, nemlig: at samme af dem er først blevet brugt til at betegne deres Eenighed, som de *Alle* stode udi med hinanden, og at Antallet af alle de Folk, som horte dem til, var endnu fuldstændigt; men er siden, sær blandt Fremmede, kommet i mere almindelig Gang end deres egentlige Navn selv.

§. 22.

Men dette er en Sag, som ey egentlig vedkommer vort Øyemerke, hvorfor vi ville lade saavel den, som *Orosium*, fare, og gaae lidt tilbage igien i Tiden, for at tage fat paa den tilforn omtalte (t) *Rufum Festum Avienum*, en Skribent, som synes at have levet mod Slutningen af det fjerde eller ved Begyndelsen af det femte *Seculo* (u), og af hvis Haand vi, foruden adskilligt andet, endnu har tilovers en Stump af hans Beskrivelse over Søe-Rusterne af Europa (v), hvilken er af stor Betydenhed, og derfor det Tab saa meget mere saavelagt, at vi har mist Resten deraf, tillige med et andet Skrift af ham om hele Verden og dens Dele, som han selv beraaber sig paa (x). Endskjønt vor Skribent har ellers levet saa langt frem i Tiden, som tilforn er viist, saa kand man dog tydelig see, at førstbemeldte hans Skrift, som vi her ville tage under Betragtning, grunder sig allene, eller i det mindste for den største Deel, paa de ældste Græske Skribenters Beretninger, ey allene af dets Indhold, men ogsaa af de Personers Navne, hvilke han selv opregner (y), som dem, han i dette sit Skrift har fulgt, saasom en *Hecataeus Milesius*, en *Hellanicus Lesbicus*, en *Phileas Atheniensis*, en *Scylax Cariandæus*, en *Phileus* (z) o. s. v., alle meget gamle Skribenter. Hvilket giver mig Anledning til at troe, at dette *Avieni* Skrift er ingenslunde hans eget Foster, men sammensat af en langt ældre Græsk Skribent, og at han kun har oversat det paa Latinske Vers, en Sag, som

F f 3

som

(t) See den 1ste §. i denne Afhandling.

(u) See *Fabricii Biblioth. Lat. Tom. I. pag. 592.* *Henr. Cannegieterus* i hans *Dissert. de aetate & stilo Fl. Aviani* synes at ville giøre ham noget yngre. pag. 258.

(v) Denne hans *Ora maritima* findes indført, foruden paa andre Steder, i *Hudsons Geograph. Græc. Min. Tom. 4.*

(x) *De orbis oris partibusqve.* See foranførte hans *Ora Marit.* hos *Hudson pag. 3.* Det synes ellers rimeligt, at *Avienus* ved bemeldte hans Skrift ey andet har forstaaet, end hans *Paraphrasis* over *Dionysii Periegesis*, eller Oversættelse deraf paa Latinske Vers.

(y) See nys anførte Sted. pag. 2.

(z) See bemeldte Sted x. 685.

som Avieni hele Arbejde synes at have gaaet ud paa, da man ligeledes har af ham en Metaphrasis eller Oversættelse af Arati Phænomena, og ligesaadan en af Dionysii Periegesis paa Latinske Vers. Hvortil endnu dette kommer, at Forfatteren af dette Skrift beraaber sig paa Himilconis og Carthaginiensiske Skribenters Beretninger, naar det saa heder hos Avienum (a):

“Hæc olim Himilco Pœnus Oceano super

“Spectasse semet & probasse rettulit:

“Hæc nos, ab imis Pœnorum annalibus

“Prolata longo tempore, edidimus tibi.

En Omstændighed, som gjør det heel troligt, at dette Skrift i sig selv er virkelig forfattet endog længe for Christi Tider og for Carthaginis Odeleggelse, rimeligst af en Græker i Alexandrien eller i Marseille, men ingenlunde af en Romer, helst i Avieni Tider, da man hos de ældste Romerske Skribenter neppe finder mindste Spor efter, at de har vidst eller betient sig af Carthaginiensiske Skrifter og Arbejder.

§. 23.

Vel er det saa, hvilket og her kand give Anledning til en Slags Tvivl om foranførtes Rigtighed, at Festus Avienus i dette sit Skrift beraaber sig ogsaa paa endeel yngre Skribenter, end foransførte ere, ja endogsaa paa de Romerske Skribenter Plautus og Sallustius (b), samt at hans Fortale til Probus i sær synes at tilkiendegive, at det maae være et Foster af hans egen Hjerne. Men alt dette viser ey videre, end at vor Skribent for sinne sin Oversættelse af et ældre Skrift har sat sin egen Fortale, saadan som ey allene han, men og Priscianus, har sat for deres Oversættelser af Dionysii Periegesi, skönt de Fortaler ere langt kortere, og at han i Oversættelsen selv har sat et og andet ind imellem af sit eget; da man finder, at han har gjort det samme med bemeldte Dionysii Oversættelse, hvori han ey allene paa sine Steder har affumpet Texten, men og paa andre lagt adskilligt til af sit eget eller af andre Skribenter, og at foromtalte Priscianus har ligeledes i sin Oversættelse indført hele Stykker, tagne af Solino, som den lærde Dodwell viser (c). For Resten maae det hermed være bestaaffet hvordan det end være vil, saa bliver det dog vel en rigtig Sag, at vor Skribent har

(a) Ogsaa paa bemeldte Sted i Hudsons Geogr. Græc. Min. Tom. 4. p. 409.

(b) See oftaanførte Sted. pag. 2. og 9. v. 33. og 347.

(c) See hans Dissert. de Dionysii Periegesi. Tom. 4. Geogr. Græc. Min. per Hudson.

har taget sine Beretninger af ældre ja meget gamle Skribenter, at de indeholde adskilligt, som hos andre ey forekommer, og at de derfor fortjene at tages under nyere Betragtning. Til hvilken Ende det her maae merkes, at Skribenten begynder med den Atlantiske Bugt (d), uden for det Herculiske Sund, og hvad som laae der norden for (e); "At han der (i bemeldte Bugt) sætter det høye "Bjerg, som han siger at man i de gamle Tider kaldte *Oestrymnin*, og stak "sig allerlængst ud mod Sonden (f); at under eller uden for samme laae, efter "hans Beretning, den *Oestrymniske Bugt*, og i den de *Oestrymniske Øer*, "vide og bredt adspredde, som vare rige paa Tin og Bly; At det der boende "Folk var meget magtigt, høymodigt, vindskibeligt, og havde alle en stor Lyft til "at drive Handel; at de med deres Baade, som vare giorte af sammensyede "Skind og Huder, beseilede det der værende urolige, oprørte Sund, som "var fuldt af grumme store Dyr (g); At to Dages Seilats derfra laae den "af de Gamle saa kaldte *Hellige Øe*, som blandt Havets Bølger bortkastede "(eller mistede) en Hoben Tørv (eller Jord), og som af de *Siberners Folk* blev "vide beboet; At de *Albioners Øe* laae nær derved; At de *Tartessiske Ind-* "byggere, *Indbyggerne i Carthago*, og de, som boede mellem *Herculis Støt-* "ter, pleyede at handle paa de *Oestrymniens Lande*, og seile hen til de Hav, "hvilke *Himilco den Carthaginienser*, som berettede at han selv havde erfaret "det, da han seilede didhen, forsikkrede at man neppe i fire Maanedes kunde "overfare: Saa stille var Vinden der, og saa tungt var dette ubevægelige "Havs (h) Vand. Hvortil han (*Himilco*) endnu lagde dette, at i de der væ- "rende *Strømme* (i) vorte en stor *Hob Strand-Græs* eller *Tang* (k), der "ofte holdt Skibet fast, ligesom det var kommet i en *Krat-Skov*; at *Saxer* "var desuden der meget grundt og havde kun lidt Vand, der skulede neppe "Bunden;

(d) See hans *Ora maritima* paa tilførn anførte Sted v. 84.

(e) Ogsaa dette paa bemeldte Sted. v. 88. 89.

(f) Forstaae, i Henseende til de nordlige Kyster af Spanien, som her handles om. See bemeldte Sted. v. 91. og 93.

(g) See oftanførte Sted v. 95-102. Saadanne Skind-Baade, som her omtales, finder man endnu i de midlere Tider at have været i Brug ved Britannien og Irland. Saaledes var *St. Columbani* Baad giort af Træpinde, overdragne med Huder uden paa, lang og spids til begge Ender. See *Martins Descript. of the Western Islands* pag. 263.

(h) *Pigri æqvoris*. See bemeldte Sted.

(i) *Inter gurgites*.

(k) *Fucus*.

"Bunden; og at der svømmede hid og did imellem Skibene en Hoben store Soer;
 "Dyr (l). Men dersom nogen, farer Avienus videre fort, torde seile fra de
 "Vestrymniske Der længere nord paa (m), kom han hen til de Ligurers
 "Land, som laae øde, efter som de (Steder) vare for længe siden blevne ud-
 "tømmede (fra Indbyggere) ved de Celters Krigshær og idelige Krige. De
 "fordrevne Ligurer opholdte sig siden længe blandede forferdelige høye Klipper
 "og Bierge, hvorhen de havde taget deres Tilflugt, langt borte fra Havet,
 "efter som de vare bange for Søen, for den Gares Skyld, i hvilken de tilforn
 "havde været; Men efter at de længe havde levet i Nødsighed, toge de sig Dri-
 "stighed og Moed til, saa de forlode Biergene, og begave sig need til de Steder,
 "som laae ved Havet".

§. 24.

Denne Beretning er saa besynderlig, saa merkvaerdig, og indeholder saa mange Ting, der synes baade fremmede og forunderlige, at jeg troer, det Læseren ey vil lade det være sig ubehageligt, at jeg efter Formue søger at give ham noget Lys i saa mørke Ting, allerhelst da jeg ey veed at nogen har gjort saadant for mig, og det desuden kand tiene baade til at oplyse og stadfæste adskilligt af hvad tilforn i en eller anden Post er anført. Her maae da (1.) merkes, at efter alle Omstændigheder, saavidt Tingen af vor Skribents tildeels mørke og indviklede Beretninger staaer til at udfinde, kand ved det høye Bierg eller Forbjerg (n), som hand kaldte *Oestrymnin*, intet andet Sted være meent, end det navnkundige, nu saa kaldte *Caput Finis terræ* i Spanien, efter som det siges at ligge i den Atlantiske Bugt, længst mod Søer, og lige for de Vestrymniske Der, som laae nær ved *Albion* eller *Britannien*. (2.) Kand baade efter denne nu sidst anførte Omstændighed, og efter alle øvrige Kiendemerker, ved bemeldte Vestrymniske Der ingen andre forstaaes, end de ellers iblant Grækerne navnkundige, saa kaldte, *Cassiteriske Der*, hvilke disse berette at have ligget lige tværs over for *Celiberien* (o), og oven eller norden for *Lusitanien* (p): Thi at dette saaledes maae være, kand noksom skionnes deraf, at disse Vestrymniske

(1) See herom bemeldte *Ora maritima*, v. 105 - 128.

(m) *Axe qva Lycaonis rigescit æthra*, hvorved Høsten mener Norden eller Nord-Stiernen, *Urfa*, hvis Gader Poeterne digte at bemeldte *Lycaon* var.

(n) *Prominentis jugi* heder det hos vor Skribent paa anførte Sted v. 90.

(o) See *Plinii Histor. Natur. Lib. 4. pag. 497. Tom. I.*

(p) See *Strabonis Geograph. pag. 219. og 220. efter Posidonii Beretning.*

niske Øer siges at have været rige paa Tin og Blye, hvoraf de Cassiteriske just hos Grækerne har faaet deres Navn; at Indbyggerne i Carthago og Carthago der dreve Handel, en Ting, som vi tilforn har beviist, at de Gølf havde sig allene forbeholden, i Henseende til Handelen paa de Cassiteriske Øer og Britannien; at de der brugte Skibe af Skind og Luder, ogsaa en giengs Ting omkring ved Britannien, hvorhen Plinius, eller de Skribenter, som han der har havt for sig, synes at have sigtet, naar han beretter: "At man for-
"talte, at Tinnet blev hentet paa nogle Øer i det Atlantiske Hav, og blev
"ført paa Vidie-Skibe, som vare uden paa overtrukne med Luder" (q); At Havet der omkring var tungt og ubevægeligt, fuldt af Siv og Hav-Græs, samt grumme store Dyr, og desuden Luften tillige med Havet stedse bedekt med Mørk og Taage (r); Altsammen Kiendemærker, som de Gamle har lagt paa Havet omkring ved Britannien, og paa det Nordiske i sær.

§. 25.

Man har altsaa ey den mindste Aarsag til at tvivle længer derpaa, at ved Avieni Vestrymniske Øer jo de Cassiteriske maae være meente; Ligesom det ogsaa vel bliver en rigtig Sandhed, at ved disse igjen, hvilke Strabo regner for at have været 10 i Tallet, og beretter at ligge norden for de Artaber (s), de Gamle har forstaaet de Britanniske, i sær de nu saa kaldte Scilly, eller Sorlingiske Øer, som de, der blandt alle endnu bekiendte Tin-Øer ligge Spanien nærmest, skönt efter nu værende Omstændigheder langt fra ey saa nær, som de Gamle sætte de Cassiteriske og Avienus de Vestrymniske Øer. Men at disse ere satte saa nær ved Spanien, dertil kand gives en dobbelt Grund og Aarsag: (1.) De Gamles Begreb om Strækningen af de vestlige Kanter af Europa, og om Britanniens Storhed, hvorefter de, i Henseende til det forste, har forestillet sig Landenes Strækning mellem Norden og Sønden langt mindre, men derimod Strækningen mellem Vesten og Østen langt større, end den virkelig er i sig selv; og i Henseende til det sidste, sat den vestlige eller sydlige Odde af Britannien under een og samme Parallel omtrent med nu værende Rochelle i Frankerige, som af Pythææ, Eratosthenis og Hipparchi Beretninger tilforn er

(q) See Plinii Histor. Natural. Lib. 34. pag. 152. Tom. 5.

(r) See Avieni Beretning paa ostantførte Sted. v. 387. seq.

(s) See hans Geograph. edit. Casauboni. pag. 265.

er beviist (t). Hvoraf Følgen da nødvendig maatte blive denne: At ligesom det Celtiske, eller af Avieno saa kaldte Osismiske, Forbjerg paa den ene Side maatte af de Gamle ansees for at ligge ey meget langt fra Gades eller det Herculiske Sund, saa maatte ogsaa paa den anden de Sorlingiske eller Cassiteriske Der, der ligge vesten for den vestlige Odde af Britannien, komme til at ligge nær ved og norden for Spanien, og det i en stor Havbugt, hvilken Avienus kalder den Atlantiske, strækkende sig fra nysbemeldte Forbjerg, som dens sydligste Grændse, til Ouessant omtrent, hvilken og Pytheas ligeledes synes at omtale, naar han siger: "At uden for Herculis Stotter gjorde Europa en stor Bøyning eller Bugt, lige mod Iberien, som ey var mindre end 3000 Stadier, hvor man mødte saavel andre Forbierge, som fornemmelig de Ostidammiers, Calbium kaldet, hos hvilket laae endeel Der, og yderst blandt dem *Uxifama*" (u). Ligesom ogsaa af dette nu anførte fand videre oplyses og forklares baade hvad tilforn af Orofio (v) er anført om Britanniens nære Beliggenhed hos Spanien, som ogsaa hvad Eumenius, i Overeensstemmelse dermed, siger i sin Lovtale til Keiser Constantius: "At nu var Britannien blev en sikker, endskjønt Spaniens Strandbredde kunde nesten sees derfra" (x). Hvilket sidste tillige paa sin Side tiener til at bestyrke vor om denne Materie tilforn anførte Mening.

§. 26.

Den 2den Marsdag, som har bevæget de Gamle til at sætte de Sorlingiske eller Cassiteriske Der saa nær hos Spanien, maae efter mine Tanker søges i deres egen naturlige Bestaenhed i de ældste Tider, da de uden al Tvivl har været langt større, og folgelig strakte sig langt længere ud i Havet og hen til det faste Land, end de nu gjøre. Det første har den lærde W. Borlase med gode Grunde søgt at bevise ey allene i en Afhandling, som er indført i de Engelske Philof. Transact. Vol. 48. P. 1. for Aar 1753. pag. 55. men ogsaa i en særdeles Tractat til Ch. Lyttleton, udgiven 1756, af hvilken sidste fand sees, at
i steden

(t) See forrige Afhandlings Cap. 6. §. 19. 20. pag. 349. og 350.

(u) See Strabonis Geographia Lib. 2. pag. 112. og forrige Afhandlings Cap. 6. §. 14. pag. 341.

(v) See denne Afhandlings foregaaende 17de §.

(x) See duodecim Panegyrici Veteres, editi à Christ. Cellario. 1703. 8vo. Hvertil fand legges hvad Dio Cassius in Histor. Rom. Lib. 39. pag. 114. edit. Leunclavii siger om Britannien, nemlig: "At den strakte sig forbi baade Gallien og nesten hele Spanien ud i Havet, liggende lige for dem".

i steden for at Strabo kun regner de Cassiteriske Der for ti, hengende tet sammen med hinanden, hvoraf een kun laae øde, men Resten var beboet (y); saa har Søen nu deelt de Sorlingiske Der i saa mange Stykker, at de ere ey mindre end 140 i Tallet (z), hvoraf de fleste ligge øde, og bestaae kun for den største Deel af blotte Klipper, da Søen endog i de sidste tredive Aar har bortfyldt, og endnu stændig bortfylder, hele store og betydelige Stykker deraf, saa at Den Scilly, hvoraf de andre har faaet Navn, og som ligger længst henne mod Vesten, er nu en blot Steen-Klippe, hvor ingen kand boe (a), i steden for at nesten alle de nu værende Sorlingiske Der har hengt sammen og udgiort een De med den, som tydelig kand sees af de store Grunde og Sandbanker, hvor ved alle disse Der endnu henge tilfammen, og som ved lave Bunde har paa det dybeste ey mere end fire Fod Bund over sig (b), hvor man kand see kiendelige Spor og Levninger efter Gierder, samt Enge og Marker, hvilke tilforn har været dyrkede og beboede, men nu ligge 10 til 12 Fod dybt begravne under Sanden og Søen, naar der er Flod eller høyt Bund (c); Saa at man kand giøre den Regning, at disse Steder ere sunkne eller ligge nu i det mindste 16 Fod dybere, end de tilforn laae, da de vare tørt og fast Land, og da de følgerig maae have ligget 6 Fod over Bandets Glade i det mindste (d). Hvilket altsammen endnu kand, foruden af foranførte, ogsaa bestyrkes deraf, at man under Bandet bliver vaer paa en af bemeldte Der, St. Mary's kaldet, en lang Bey, som gaaer frem i lige Linie, og korsviis overstær en der værende Viig, som nu aldrig bliver tørt (e); at man i Klipperne under Bandet paa adskillige Steder kand see de hos os saa kaldte Jette-Gryder (f), hvilke ellers findes høyt oppe i Biergene over Bandets Glade; og at man i Cornwall har endnu en ældgam-

G g 2

mel

(y) See Strabonis Geographia Lib. 3.

(z) See W. Borlases foromtalte Observations on the ancient and present State of the Islands of Scilly. pag. 88.

(a) See nys anførte Afhandling. pag. 58. og 60.

(b) See foran bemeldte Sted. pag. 58. og 59.

(c) Herom kand og sees i anførte Afhandling. pag. 63. og 89.

(d) See herom Borlases Mening og Beviser paa bemeldte Sted. pag. 89.

(e) See ogsaa herom samme Skribent paa anførte Sted. pag. 90.

(f) Rock-Bafons. Forfatteren mener, at de ere dannede ved Menneskens Hænder, og af de gamle Druider brugte til deri at samle Himmels Regn. Det hos os brugelige Navn viser, at man i Almindelighed har her i Norden anseet dem for et Verk af vore gamle Hjemper eller Jetter. Rimelighet er det, at de af Naturen selv ved Bandet ere dannede.

mel Sagn, at den yderste Odde af Engelland, The Land's-End kaldet, har i gamle Dage hengt sammen med de Sorlingiske Der, imellem hvilcke og bemeldte Odde adskillige Fiskere bevidne at de ofte have seet Toppene af Huse og andre Levninger efter forrige Boepæle, mange Savne under Vandet (g); Ligesom man paa adskillige Steder i bemeldte Cornwall selv kand see kiendelige Segn efter, at Soen der har bortskyllet store Stykker af det faste Land (h). Hvorved dette er i sær at anmerke som noget besynderligt, at man i Cornwallien veed at fortælle en Historie om en vis Familie, ved Navn Tremelian, at en af sammes Forfædre har reddet sig ved Hielp af sin Zest, da bemeldte Landstrækning mellem Engelland og de Sorlingiske Der undergik og af Havet blev bortskyllet (i). En Omstændighed, der stemmer saa vel overeens med den gamle Græske Skribents Clitarchi Beretning: "At visse Ryttere, som bleve vaer den store Oersvømmelse og Havets Tilløb, (der nemlig overgik de Celter) vare neppe i suldt Rend mægtige til at undflye den, saa at de derover af Floden vare nær ved at bliive overskyllede" (k).

§. 27.

Enhver skionsom kand af alt dette lettelig indsee, hvad Slutning man kand gjøre sig heraf, nemlig denne: At en mægtig stor Forandring, forarsaget af en heftig Havets Oersvømmelse og et ey mindre, dermed efter Sædvane følgende, Jordskjælv, maae engang have overgaaet de Sorlingiske eller Cassiteriske Der, bortskyllet det meste af dem, og derved gjort Havet mellem dem og de Spanske Kuster langt større og aabnere, end det tilforn havde været; Ligesom det ogsaa er rimeligt, at den samme Skiebne, som overgik de Sorlingiske Der paa den ene, maae og have rammet sidstbemeldte Kuster paa den anden Side, hvorved Mellemrummet mellem begge disse Steder er blevet saa meget større. Vist nok er det, at de fleste vestlige Kanter af Europa bære kiendelige Mærker efter en overmaade stor og heftig Vandflod, en Sag, hvorom vi paa et andet Sted har saa løselig givet vor Mening tilkiende (l), men som, blandt alt hvad vor Jordklode angaaer, endnu allermost fortiente nøye at undersøges; Hvorfor det maae

(g) See Borlase paa foransførte Sted. pag. 92. og 93.

(h) Dette ogsaa hos Borlase. pag. 94.

(i) See forbemeldte Borlases Afhandling pag. 93.

(k) See Strabonis Geographiæ Lib. 7. pag. 450. og forrige Afhandlings Cap. 6. §. 8. pag. 330.

(l) See forrige Afhandlings 5te Cap. §. 22. og 23. pag. 313. og 314.

maa være mig tilladt, til denne Sags Oplysning endnu at anføre een og anden Post, nemlig: At paa Den Glada, en af de Zæbudiske Øer, sees en Greenbold, 60 Alne lang, men til 5, 6 à 7 Fod høy, udi Soen under Bandedet (m), til Tegn, at Havet har ogsaa paa den Kant engang giort store Erobringer; At paa Den Mann findes Gran-Træer 18 til 20 Fod dybt under Jorden, endnu hengende fast ved deres Rodder, samt ved Brügge i Zlandern store Træer, 40 til 50 Fod under Jorden, liggende tæt hos hinanden i en lang Strækning, hvor man veed at for 500 Aar siden har været Hav (n), til Beviis, at paa bemeldte Steder engang har staaet store Skove, som for umindelige Tider ere ved en stor Vandflod fuldkastede, samt med Grus, Sand og Jord bedekkede; At i Lüneburg, Frisland og Grønningen ligeledes findes ordentlige Strækninger af Træer 10 til 20 Alne dybt i Jorden, samt kiendelige Tegn efter, at Havet engang har gaaet lige op til Hannover i Tydskland (o). At man ey skal tale om hvad Diodorus Siculus beretter, nemlig: "At Havets Brusen og Urolighed gjorde mange Øer imellem Britannien og Europa", hvorved maae være sigtet deels til foromtalte Sorlingiske, deels til de langs Kysterne af Holland, Tydskland og Jylland, liggende Øer (oo); At bemeldte Skribent fortæller, det man i gamle Dage kunde, naar det var Ebbe, gaae og tiøre over til Den Wicht fra det faste Land, hvorfra den dog nu er reven løs ved et dybt og bredt Sund; At de Gamle beskribe Irland for langt større, end det nu er (p), saa dette Land maae ogsaa have mist meget af sin forrige Størrelse; Og at man hos nye bemeldte gamle Skribent finder Spor efter store Lande mod Vesten, som nu ey mere ere til, som Platonis Atlantica, de Øer, hoorpaa de Phoenicier i gamle Dage dreve deres Fiskerie, og hvorhen de seilede fra Gades eller Herculis Støtter med en Syd-Vst-Vind i fire Dage (q), den meget frugtbare Ø, som de Carthaginienfer opfunde uden for bemeldte Herculis Støtter,

S 3

(m) See M. Martins Description of the Western Islands pag. 14.

(n) See Buffons Historie der Natur, eller den Tydske Oversættelse deraf, Tom. I. pag. 299.

(o) See Leibnitzii Protogæa pag. 85. og 70. &c.

(oo) See hans Bibliotheca pag. 301. edit. Rhodomanni.

(p) I sær den gamle Polemon Iliensis, som levede i Ptolemæi Evergetis Tiid, og har forfattet en Orbis descriptionem eller Geographiam. See Fabricii Biblioth. Græc. Tom. 9. pag. 771.

(q) See de Aristoteli tillagde Mirabiles Auscultationes, og forrige Afhandlings Cap. I. §. 10. pag. 162.

Støtter, efter mange Dages Seilats (r), og endelig Den Ogygia, som efter Plurarchi Beretning laae 5 Dages Seilats vesten for Britannien, men for denne igien tre andre Der, hvilke laae ligesaa langt (nemlig fem Dages Seilats) fra hinanden mod Nord-Vest. Paa en af hvilke de Barbarer sabelviis berettede, at Saturnus holdtes af Jupiter indsluttet, og at denne var den, som bevogtede disse Der og det Hav, som kaldes det Croniske, eller Saturniske. Men 5000 Stadier fra Ogygia, naar man skulde roe didhen, laae et stort fast Land, af hvilket Havet rundt om blev omringet. o. s. v. (s).

§. 28.

Det synes derfor, efter alle disse anførte Omstændigheder, heel rimeligt og antageligt, at en stor Vandflod engang har overgaaet og gjort mægtige store Forandringer i de vestlige Kanter af Europa, om ey tillige i de øvrige Verdens Dele. Men at udfinde, naar og paa hvilken Tid saadant egentlig er skeet, det er noget, som ey staaer saa let til at gjøre. Den lærde Borlase mener (t), at den store Oversvømmelse, der har rammet de Sorlingiske Der, bør sættes mellem Augusti og Trajani Tider. Men da denne Vandflod bliver, efter mine Tanker og al Rimelighed, den selvsamme, som har nødt de Cimbrer og Celter til at gjøre de store Udvandringer, og som tillige har overgaaet den hele vestlige Kant af Europa, saa kand den vel ey fløttes saa langt frem i Tiden, eftersom man ellers maatte nødvendig have forefundet langt flere Efterretninger derom i Historien, end man nu gjør, da man om bemeldte Vandflod selv veed saare lidt, og om Tiden slet intet, hvilken derover synes at overstige den Historiske Alder blandt Grækerne, eller Herodoti Tid, da disse allerførst begyndte at høre noget fra de vestlige Kanter af Europa, vel mueligt tildeels i Anledning af bemeldte store Oversvømmelse, som paa eengang har nødt de fleste i nys omtalte Kanter boende Folk at forlade deres forrige Boepæle, og i Anledning af de Celters derved forarsagede Udvandringer til de østlige Kanter af Europa og til Lille Asien, saasom Steder, der laae langt borte fra det forfærdelige Vester-Hav. Festi Avieni foransførte Fortælling giver os blandt andet den største Anledning til at troe dette, naar han om de Figurer beretter: "At man fra de Vestrymniske (eller Cassiteriske) Der kunde fare over til deres Land, hvorfra "de vare blevne fordrevne; at de siden opholdte sig længe blandt Klipper og "Bierge

(r) See nys anførte mirabiles Auscultationes, og forrige Afhandlings Cap. 6. §. 9. pag. 331.

(s) See Plurarchi Tractat de facie in orbe Lunæ.

(t) See hans foransførte Afhandling pag. 96.

"Bierge langt borte fra Havet; Og at de vare bange for Søen, for den Gares Skyld, hvori de tilforn havde været" (u). Hvoraf man kand udtrække disse Slutninger: At de Ligurers første Boepæle har været i Gallien hos Vester-Havet, førend de satte sig need i Italien, omtrent tverts over for de Sorlingiske Øer og de vestlige Kanter af Britannien, da Avienus i sin Fortælling gaaer over fra disse til bemeldte de Ligurers Land; At de ved en Oversvømmelse, eller Fare af Havet, samt de derved iblandt Celterne forarsagede Krige, ere bleve nødt til at forlade samme deres Land, og lade det ligge øde efter sig; At de derpaa har taget Turen enten hen til de Pyrenæiske, eller, som er mere troeligt, Alpiske Bierge, hvor de ansaae sig at være i Sikkerhed for Havet, og opholdt sig der en Tid lang; og at de endelig har gaaet ind i Italien, og sat sig need i Ligurien, som et biergigt Land, hvor de vel vare nær ved Søen, men dog i Sikkerhed for Fare af forrige Oversvømmelse af Havet.

S. 29.

Endskiont derfor at nys anførte Land synes at være en baade nye og driftig Sætning, saa troer jeg dog at den har sin fulde Rigtighed, allerhelst naar jeg dermed sammmentigner et hos Plutarchum om de Ligurer forekommende mærkværdigt Sted, hvoraf kand sees, at de maae have været af een og samme Folkefærd med de Ambroner, Cimbrernes Stalbrødre, om hvilke man finder berettet, at de af en stor Vandflod ere bleve nødt til at forlade deres Land (v). Thi bemeldte Skribent fortæller: "At de Ambroner, af hvilke de Romere bleve under Manlii og Cæpionis Anførsel overvundne, som vare Tiendernes (de Cimbrers og Teutoners) fornemste Styrke, og som ene udgjorde 30000 Mænd, kaldte sig idelig med det Navn Ambrones, hvilket da de Ligurer (som vare i de Romeres Krigshær) fik at høre, raabte de tværtimod, at det var deres Tilnavn: Thi de Ligurer kaldte sig saa, (siger Skribenten) med et Navn, som tilkom den hele Folkefærd" (x). Hvoraf kand sluttes, at de Ligurer og Ambrones maae have forstaaet hinandens Tungemaal, været folgelig af eet Folk og komne fra eet og samme Land, skiont maaesee paa adskilte Eider, og at de Ligurer har kaldet sig Ambrones førend de satte sig need i Italien, eller imellem sig selv indbyrdes, som et Navn, der tilkom den hele Folkefærd i Almindelighed, fra hvilken de nedstammede. Vil man spørge fra hvilken? Saa kand det, baade i Henseende til de Steder, hvor de Ligurer havde

(u) See den næst foregaaende S. 23. i denne Afhandling.

(v) Som Festus bevidner Lib. I. p. 23.

(x) See Plutarchus in Mario pag. 416. edit. Wecheljan.

havde deres første Boepæle, og til de Folk, blandt hvilke de nedsatte sig i Ita-
 lien, vel ey blive nogen anden, end de Galliers ellers Celters (y); Thi at disse,
 ligesaa vel som de Ligurer og Cimbrer, ere formedelst en vis Ulykke, der har
 rammet deres Land, af Jordstielve og Oversvømmelser, blevne nødte til at gjøre
 Udvandringer, det giver Appiani Beretning os stor Anledning til at tænke,
 naar han forestiller (z): "At til Straf over de Celter, der kaldes Cimbrer,
 "hvilke angrebe Staden Delphos, og maatte derfra vende tilbage igien, rystes
 "de Apollo Celters Land, og nedsynkede deres Byer, saa denne Jammer
 "og Eiedighed ey fik Ende, førend Celterne vandrede ud og komme til Illy-
 "rien, hvor de af Pest bleve befængte, og maatte flye til Pyrene (de Pyres
 "næiste Bierge) hvorfra de vendte om mod Osten, og finge siden med Romerne
 "at bestille, indtil Marius overvandt dem, da de overblevne vendte tilbage
 "til deres Land igien". Bisselig et mærkværdigt Sted, hvoraf vi for denne
 Gang ville forbigaae Resten, som vor Materie ey egentlig vedkommende, og kun
 anmerke dette: At de Celter ved et Jordstielv og ved en Vandflod (a), som har
 været usædvanlig stor og længe vedværet (b), ere virkelig drevne ud af deres
 Land; At hvad tilforn er sagt, nemlig at bemeldte Oversvømmelse har paa
 eengang rammet de fleste, om ey alle, vestlige Kanter af Europa, har uden al
 Tvivl sin fulde Rigtighed, eftersom Skribenten her føyer Celter og Cimbrer
 sammen paa deres Udvandringer; Og at baade denne, saavelsom mange andre
 Omstændigheder og Bidnesbyrd hos de gamle Skribenter, gjør det troligt, at
 de Cimbrer heller har hørt til den Celtiske end til nogen anden Folkfærd. Men
 at Appianus har sat bemeldte Jord-Rystelse og Oversvømmelse, der overgik de
 Celter og Cimbrer, efter deres Angreb paa Staden Delphis, det er enten en
 blot Mistagelse og Forbyttelse af Tiden, eller noget, som Skribenten selv saa-
 ledes har anført, for at gjøre Apollo Gæ, hvilket paa anførte Sted synes at
 være hans Hoved-Sag.

. S. 30.

For Resten vilde det være en Sag af stor Betydning at kunne udfinde Ti-
 den, paa hvilken oftbemeldte Oversvømmelse, samt de Celters og Cimbrers
 derpaa

(y) Vel siaer Strabo, Geographiæ pag. 190: At de Ligurer vare af en anden Folkfærd end
 de Gallier; Men da Strabo gjør Forstiel mellem disse og Celter, pag. 267. de Celtia,
 saa kand han her have meent de af Romerne egentlig saa kaldte Gallier udi Gallien.

(z) In Illyricis. pag. 1196.

(a) Eller ved en Rystelse og Nedsynkelse, som Appianus udtrykker det.

(b) Celters Landes Jammer og Eiedighed fik ingen Ende, siger Appianus.

derpaa fulgte store Udvandring er skeet. Vil man sætte, at den Vandflod, som overgik de Ligurer, har været den samme, der blandt sidstnævnte Folk forarsagede bemeldte vigtige Forandring, saa maae man gaae meget høyt op i Tiden dermed, eftersom man af Herodoti Beretning kand tydelig see, at de Ligyer eller Ligurer har allerede boet i Italien for hans egen (c), ja endog for den Persiske Konges Xerxis Tid (d). Og ikke nok dermed: Deres Boepæl i bemeldte Land maae endnu anses for at være langt ældre: Thi Dionysius af Halicarnasso regner dem blandt de ældste Italiens Indbyggere, berettende om dem blandt andet: "At de boede deels i Italien, deels i Gallien, men at det var uvisst, fra hvilket Land de vare komne, da man hidindtil ey havde kundet udfinde det Folkes Herkomst (e); At de Ligurer har drevet de Sicaner og Siculer ud af Italien (f), ligesom de selv, efter Philisti Syracusani Beretning, vare blevne fordrevne af de Pelasger og Umbrer (g); Og at Hercules maatte, paa sit Tog fra Spanien, med Magt bane sig Vejen igiennem deres Land (h), som den gamle Poet Æschylus fortæller" (i). Skulde altsaa de Ligurer, efter foransførte Avieni Beretning, være ved en Vandflod drevne ud af Gallien til Italien, maae det være skeet i de ældste Tider, endog for den Trojanske Krig, og saa bliver det ey vel rimeligt, at bemeldte Vandflod har været den samme, som overgik de Gallier og Cimbret; men synes heller troligt, at disses Udvandringer maae tilskrives en langt nyere Oversvømmelse, der maae have rammet de vestlige og i sær de nordvestlige Kanter af Europa, hundrede Aar omtrent eller noget mere for Alexander den Stores Tid. Thi (1.) synes det ey rimeligt, at man hos Skribenterne skulde endda finde den Efterretning om denne Vandflod og dens Virkninger, som man finder, dersom den var skeet i saa meget gamle Tider, i de yderste Kanter af Europa, hvorfra ellers saa faa Efterretninger havees. (2.) Finder man den store Bevægelse iblandt Gallierne, og deres vidtloftige Udvandringer, just ved sidstbemeldte Tid omtrent at have gaaet

(c) See hans Historiar. Lib. 5. cap. 9.

(d) See nys anførte Sted. Lib. 7. cap. 165.

(e) See hans Histor. Rom. Lib. 1. pag. 9. edit. Sylburgii.

(f) See nys benævnte Sted pag. 17.

(g) See Dionys. Halicarnass. Hist. Rom. pag. 18.

(h) See hos nysbemeldte. pag. 34.

(i) In Prometheo.

gaaet for sig: Thi da brød en nye Sverm af dem (k), som Florus udtrykkelig siger at være i stor Mængde kommen fra de yderste Verdens Kanter og fra det store Hav, der omringer den hele Jord (l), ind i Italien, og indtog Staden Rom; da og i følgende Tider ginge de Gallier til Grækerland og Lille Asien, og da begyndte de Cimbrer ligeledes at sverme omkring. Saa at naar Livius taler (m) om en ældre Udvandring af de Gallier eller Celtrer til Italien, under Tarquinius Prisci Regiering, kommer samme aldeles ikke den ved, som vi her omtale, men er skeet af en anden Gallisk Folkesfærd, der boede henne mod Italien, og af en langt anden Aarsag, nemlig til at stifte nye Colonier, og for at blive den overflødige Folke-Mængde qvit, som Livius selv beretter, skiont den vel kand have været som en Fortløber for hin, som nogen Tid efter fulgte derpaa.

§. 31.

Den 3die Omstændighed, som gjør, at man ey vel kand henføre bemeldte Oversvømmelse, og de Celtrers derved forarsagede Udvandring, til nogen anden eller ældre Tid, end den tilforn fastsatte, er denne: At da Himilco, efter Avieni Beretning, gjorde foromtalte sin Reise til de vestlige Kanter af Europa, kand saadan Oversvømmelse endda neppe være skeet, eftersom de Vestrymniske eller Caspiteriske Der, i Folge af bemeldte Himilconis Fortælling, som Avienus her beraaber sig paa (n), vare endda rige paa Tin og Blye, samt deres Indbyggere meget stolte og mægtige, altsammen Omstændigheder, som ved og efter en stor Ddeleggelse af en Vandflod nødvendig maae have og virkelig har gandske forandret sig (o), ligesom ogsaa Havets, Vandets, Søe-Grundens og Landenes Bessaffenhed omkring ved de Steder er siden bleven langt anderledes, end Himilco beskriver den (p). Men nu kand bemeldte Himilconis Reise til de vestlige Kanter af Europa med ingen Rimelighed sættes enten meget længere frem eller

(k) Gentem inusitatam, novos accolas in Hetruria, kalder Livius dem Lib. 5. Cap. 5.

(l) Histor. Rom. Lib. 1. cap. 13.

(m) Histor. Rom. Lib. 5. cap. 100. Plutarchus beretter ogsaa, at en Vandring af de Gallier skee til Italien, længe forend bemeldte Gallier indtog Rom. See hans Oper. edit. Wechel. pag. 136.

(n) See hans Ora Maritima paa anførte Sted. v. 115.

(o) See Borlafes foransførte Afhandling. pag. 90. 91.

(p) See Avieni Ora Maritima paa benævnte Sted v. 120. seq. og v. 381. seq.

eller længere tilbage i Tiden, end 150 Aar omtrent for Alexander den Stores Regjering: Thi efter Plinii Beretning (q) "har den Carthaginienſer Han-
 "no, da Carthaginis Magt var i ſin ſtørſte Flor og Velſtand, ſaret om:
 "kring (Africa) til Arabiens Grændſer, og paa ſamme Tid blev ogsaa Hi-
 "milco udfendt for at udforſke de yderſte Kanter af Europa". Hvilke Reiſer,
 og derover forfattede Beſkrivelſer, Voſſius mener at være ældre end baade Ho-
 merus og Heſiodus (r), Dodwell derimod vil henføre til de Krigen med
 Agathocle næſt foregaaende Tider, da han mener at Carthago Land ſiges at
 have været i ſin beſte Flor (s). Men ligesom hin gjør uſeilbarligen Tingen alt
 for gammel, ſaa bliver den efter ſidſtnevnte lærde Mands Mening alt for nye;
 eſterſom de Carthaginienſers Magt paa den Tid, ſom han ſaſtſætter, var
 virkelig baade ved indvortes og udvortes Uroligheder heller i ſin Aftagelſe end
 forrige Flor, hvilken ſidſte jeg derfor troer heller at kunne henføres til de, Car-
 thaginienſernes førſte Tog paa Sicilien næſt foregaaende Tider, da de ved
 Tyri Odeleggelse af den Babyloniske Konge Nebucadnezar, og Phoeni-
 ciernes derved ſvækkede Magt, har havt Lejlighed til at udbrede deres Handel
 i hines Sted; Da de ogsaa virkelig synes ey allene at have ſat ſig faſt i Phoe-
 niciernes Beſiddelſer paa de Africanſke Kyſter, men ogsaa, førend Maſſi-
 liensernes Handel og Søe-Magt tiltog, der paa den Kant har ſiden gjort dem
 ſtor Afbræk, at have bemægtiget ſig bemeldte deres Stamme-Fædres Colonier
 og Handels-Pladſe langs Kyſterne af Middelhavet mod Beſten og paa de veſtlige
 Kanter af Europa; Og da de, ſom Herodotus beretter (t), vare i Stand til
 at bringe en Krigshær af 300'000 Mænd i Marken, beſtaaende ey allene af
 adſkillige i bemeldte Kanter af Europa boende Folkeſlag, ſom Iberer, Ligyer
 eller Liguſer, Sardinier og Corſicaner, men ogsaa af Libyer og Phoe-
 nicier. Hvilken Omſtændighed noſſom viſer foranførtes Rigtighed, og at
 Phoenicierne da af Herrer ere blevne Carthaginienſernes Tienere. Ligesom
 det ogsaa af foranførte bliver rimeligt, at de Carthaginienſers Magt har alt
 indtil bemeldte deres Tog paa Sicilien været i ſin tiltagende Tilſtand; Men da
 de begyndte at udſtrække deres Fingre ogsaa til de øſtlige Kanter af Middelh-
 Havet, og ved den Lejlighed komme i Raſt førſt med de Græker, et ſaa ſtrid-
 bart og til Søes mægtigt Folk, ſamt ſiden med de kielke Romere, bemeldte
 deres

H h 2

(q) See hans Hiſtor. Natur. Tom. 1. Lib. 2. pag. 229.

(r) See hans Anmerkninger til Pompon. Melam. pag. 862. edit. Ab. Gronovii.

(s) See Dodwells Differt. de Hannonis Periplo in Tom. 1. Script. Geogr. Vet. per Hudſon.
 pag. 30. 31.

(t) See hans Hiſtoriar. Lib. 7. cap. 165.

deres første Tog paa Sicilien ogsaa løb saa ulykkelig af for dem, at de mistede baade Krigshær og Anfører, og de, i stedet for at drive paa deres Handel, hvilket var deres, som et commercerende Folkes, Hovedsag, geraadede siden i idelige baade indvortes og udvortes Krige, hvilke som oftest løbe ulykkelig af for dem, saa kunde det ey andet være, end at deres Magt dermed ogsaa maatte idelig aftage og tilsidst gandske forfalde.

§. 32.

Da dette nu forholder sig saaledes, bemeldte de Carthaginiensers Anfører paa foromtalte Sicilianske Tog ogsaa just heed *Amilcar*, der var en Søn af *Hanno* (u), og foransforte *Himilco*, naar han taler om dem, som handlede paa de Vestrymniske eller *Cassiteriske* Der, ey deriblandt nævner de *Phoenicier*, men kun *Indbyggerne* i *Carthago* og hos det *Herculiske* Sund; Saa stemmer alt dette nøye overeens med foransforte vor Mening om Tiden, paa hvilken bemeldte *Himilconis* Reise har gaaet for sig, og synes intet rimeligere, end at foromtalte *Hanno* og *Hamilcar*, som efter *Herodoti* Beretning har levet kort for og under foromskrevne Sicilianske Tog, ere just de samme, som *Plinius* fortæller at have gjort, den ene en Reise omkring *Africa*, og den anden til de yderste Kanter af *Europa*. Hvoraf altsaa videre følger, at efter alle foransforte Omstændigheder maae oftomtalte store Vandflod, som nødde de *Celter* og *Timbrer* til at vandre ud af deres Land, være indfalden efter bemeldte Tog, imellem den *Perfiske* Konges *Xerxis* og *Alexander* den Stores Tider, da ogsaa *Pythæ* Reise til de nordiske Lande rimeligst synes at have gaaet for sig heller, som jeg troer, for end efter bemeldte Vandflod, eftersom hans Beskrivelse over det nordlige Hav, og andre Omstændigheder, komme temmelig vel overeens med *Himilconis* Beretning; om hvilken sidste vi endnu ville erindre dette, at eftersom *Himilco* bevidner sig selv at have seet og erfaret Tingen, og hans Reise til de vestlige Kanter af *Europa* just skede for at give hans Landsmænd Oplysning om de Lande og de der værende Farvande, saa kand man med ingen Føye gjøre hans Fortælling om Havet omkring ved de *Cassiteriske* Der og *Britannien* samt længere nord paa: At det var saa overmaade grundt, fuldt af Siv og Strandgræs, samt tungt at komme frem igiennem, til *Snak* og *Fabler*; Ey heller kand man slippe derafra, ved at foregive, at alt dette har kun været noget, som de *Phoenicier* og *Carthaginienser* har udsprede om bemeldte Hav, for at gjøre det desto mere forfærdeligt for andre, og derved affrekke dem fra at søge didhen, endskjønt dette kand have gjort noget til at forhøye Tingen, og gjøre

Den

(u) See foransforte Sted hos *Herodotum*.

Den større end den virkelig var i sig selv. Hvorover Sagen uden al Tvivl maae blive denne: At da vort nordlige og vestlige Havs Beseffenhed er nu gandske anderledes, end det var i Himilconis og Pytheæ Tider, saa maae de deri liggende Øer og Lande have været langt større og flere, end de nu ere, ligget hinanden nærmere, hengt sammen ved smale men tillige grunde Sunde, saaledes omtrent som Strabo beretter det om de Cassiteriske Øer, saa de allene ved høje Bænde kunde beseffes, og samme Sunde desuden været overalt begroede af Siv og Tang, eller mueligt fulde af det ellers i det Atlantiske Hav endnu bekiendte Søegræs, Sargasso kaldet, hvorved Seilatsen gjøres besværlig, særdeles ved endeel af de vestlige Africanske Kyster, om hvilke man derfor finder at de Gamle har fortalt det samme, som om Havet ved Britannien, blandt dem Scylax i sær, som i sin Periplo beretter (v): "At længere hen end til Den Cærne kunde man ey seigle, fordi Havet var der meget grundt, samt fuldt af Dynd og Tang". Men at dette Græs nu ikke mere findes ved de vestlige Kyster af Europa, det maae være forarsaget af den siden paafulgte Oversvømmelse, som gandske har forandret Havets Beseffenhed, drevet bemeldte Græs andensteds hen, eller kastet det op paa Landet. Uagtet hvilket man efter bemeldte Forandring er bleven ved at troe og sige det samme om det nordiske Havs Beseffenhed, som de Gamle havde troet og sagt, skion Omstændighederne gandske havde forandret sig.

§ 33.

Men nu vil det være Tid at vi forlade Avienum, og komme til et par andre Skribenter, med hvilke vi ville ende denne Afhandling. Den første, som paa Græsk har forfattet en Beskrivelse over Verden, hvoraf man dog har kunen gammel Latinsk Oversættelse tilovers, hvilken Jacob. Gothofredus har gjort sig Umage for igien at oversætte paa Græsk, samt udgive med en nye Latinsk Oversættelse og sine Anmærkninger (x), saae vi saa lidet med at bestille, at det næsten er nok at have nævnet ham. Han har levet i det fjerde Seculo, under Constantini og Constantis Regiering, og skal, som nogle ville mene (y), have været en Alypius Antiochenus, hvorom andre dog ville tvivle (z). Alt hvad vi af ham, i Henseende til vort Dømemerke, kand antegne som noget merkværdigt, bestaaer

(v) See Hudsons Geogr. Græc. Vet. Tom. 1. pag. 53.

(x) Genev. 1628. 4to. Den er og indført i Hudsons Geograph. Græc. Vet. Tom. 3.

(y) See nys anførte Hudsons Samling. Tom. 3.

(z) Som Gothofredus i Fortalen til bemeldte Beskrivelse.

staaer kun deri, at han beskriver alt hvad som ligger uden for Spanien, som aldeles ubekendt, naar han siger, efterat have talet lidt om bemeldte Land: "Der uden for siger man at det store Hav er, og den Deel af Verden, om hvilken intet Menneſte kand fortælle noget; Men, Kiære, hvad kand der være? Intet uden en Ør, og, som man siger, er der Verdens Ende". Hvilket noksom viser, hvor lidt eller aldeles intet de Græker den Tid har vidst om de Kanter, særdeles om vor Norden, hvilken Skribenten derfor ey engang nævner, men siger kun med et par Ord om Britannia: "At, som de fortalte, hvilke havde været der, var den De overmaade stor og blandt alle den fornemste".

§. 34.

Den anden Skribent er just ey heller af megen, dog af nogen større Betydning, og en af dem, som man i de midlere Tider, foruden en P. Melam, en Aethicum, en Solinum, en Orosium, fornemmelig har betient sig af (a), ey allene i de Ting, som angaae Jordbeskrivelsen, men ogsaa andre Videnskaber, hvilke han har fattet i et kort Begreb, saa man derover i Middel-Alderen har flittig slidt paa ham i Skolerne, og ved den Lejlighed fyldt ham med en Hoben Skrive-Feil (b). Den, jeg her sigter til, er den bekjendte Marcianus Capella, en Africaner, som har omcrent midt i det femte Seculo udi Rom skrevet en saa kaldet Satyricon, i hvis 6te Bog, som handler om Geometrien, han tillige har indført som et kort Udtog af Jordbeskrivelsen, hvilket han fornemmelig har udruffet af Solino (c) og Plinio, som let kand erfares, naar man vil holde dem mod hinanden. Saa det derover ey er venteligt, at man af ham kand giøre mange nye Opdagelser, ffiont han paa et og andet Sted kand mueligt tiene til at rette bemeldte Skribenter, ligesom han igien af dem kand rettes. Hvilket sidstbemeldte i sær bør iagttages i Henseende til det Sted, hvor han taler om Jordens Rundhed, og ved den Lejlighed, ligesom han ellers pleyer at giøre, af Plinio udskriver hvad denne anfører om Seiltatsen i det nordlige Hav udi Augusti Tider (d), dog med den fiendelige Forstiel, at i steden for Plinius siger: "Det bemeldte nordlige Hav blev under Augusti Regiering mestendeels besejget, da (de Romeres) Flode seigtede omkring Germanien til de Cimbrers Forbiery, og da man derfra fik det uendelig store Hav at see, eller lærte at kiende

(a) See Abrah. Gronovii præfat. ad edit. Melæ cum not. variorum. 8vo. 1748.

(b) See Fabricii Biblioth. Lat. Volum. Tert. pag. 185.

(c) See Barthius hos Fabricium paa nyansførte Sted. pag. 186.

(d) See Plinij Histor. Natural. Tom. 1. Lib. 4. pag. 220. cap. 67.

"Kiende det af Rygtet, alt indtil Scythien og de nordlige Kolde Steder"; Saa føyer Marcianus, eller de, som har udfrevet ham, af Bankundighed og Mangel paa Indsigt i Tingens rette Sammenhæng, Begyndelsen og Slutningen sammen af Plinii Fortæling, hvilke dog handle om tvende gandske adskilte Ting, udelukkende alt hvad som staaer der ind imellem, og faaer saaledes ud deraf en gandske anden Sag, nemlig denne: "At, da Keiser Augustus med sin Flode seilede omkring Germanien, igiennemvandrede han det hele Nord-Hav: Thi først kom han til det Cimbriske Forbjerg, og siden, efter at han havde overfareet det uendelig store Hav, til Scythien og Jis-Haver". Hvor man har udeluft endeel Ord, forandret andre, og derved gandske fordreyet Plinii Mening: Thi at han og Marcianus tale om een og samme Ting, og at denne har taget sin Beretning af hin, det er noget, som baade foregaaende og efterfølgende viser, og en for Resten saa tydelig Ting, at enhver skionsom af sig selv kand noksom indsee den, uden videre min Forklaring.

S. 35.

Zmidlertid maae jeg dog endnu erindre dette: At man, ved at holde Marcianum og Plinium mod hinanden, kand tydelig see ey allene af foransførte, men ogsaa mange flere Steder, deels at Marcianus selv maae have meget slet og skædesløs gjort sit Udtog af Plinio, saa han derover har føyet Ting sammen, og ført dem didhen, hvor de ey burde staae, deels at de, som have læst og afsrevet ham, har ey mindre forsøet sig, i at henføre visse Ord og Meninger til urigtige Steder. Til en Prove herpaa kand følgende tiene, som synes mig at være af Betydenhed. Naar Plinius taler om de Folk, som boede norden for Jster-Strømmens Udsøb og det Sorte Hav, s. e. de Geter, Dacer, Sarmater, Samazobier, Troglodyter, Alaner, Roxolaner o. s. v., gaaer han noget af til Siden, for at nævne de paa Grændserne af bemeldte Folkes Lande mod Vesten boende Nationer, og taler ved den Lejlighed ogsaa om de Germaner (e). Dette har Marcianus enten ey vidst tilgavns at iagttage, eller kun saa løselig anseet, og derfor kastet alting sammen, saa han har føyet de Germaner til bemeldte Folkelag, ligesom de ogsaa boede i foromtalte Strækning norden for det Sorte-Hav, naar han siger: "Dehinc littus Scythicum confertum multiplici diversitate Barbarica. Nam illic Getæ, Daci, Sarmatæ, Amacrobii, Trogloditæ, Alani, Germanique" (f). Denne Bildfarelse

(e) See Plinii Histor. Natur. paa nys anførte Sted. Cap. 12. pag. 466.

(f) Saaledes bør der læses, i steden for at der staaer i den gamle Edition, jeg har betient mig af, *Germaniaque*.

farelse har siden hos dem, som have læst dette Sted hos Marcianum, født en anden af sig, saa de har føyet næstfølgende Ord: *Omnis tractus*, sammen med det foregaaende *Germanique*, og læst: *Germanique omnis tractus*, i steden for: *Germanique. Omnis tractus* (g). Hvoraf er udkommen en nye, men endnu mere forkeert, Mening, nemlig denne: At bemeldte Strækning, norden for Øster-Strømmen og norden for det Sorte-Hav, er tilsammen bleven kaldet *Germania*, hvilken man ogsaa seer at endeel Skribenter i de senere Tider virkelig har antaget, og hvortil man altsaa af foransførte Kænd udfinde den rette Marsag og Oprindelse.

(g) At det saaledes bør læses, viser den hele Connexion og Texten hos Plinium, hvoraf dette er taget.

